

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1896. Första Kammaren. N:o 11.

Lördagen den 14 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Annerstedt* aflemnade Kongl. Maj:ts nedan-nämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, lag angående ändrad lydelse af 3, 58 och 69 §§ i stadgan om skiftesverket i riket den 9 november 1866, lag om ändrad lydelse af 6 § i förordningen angående lagfart å fång till fast egendom den 16 juni 1875 och lag om ändrad lydelse af 58 § i förordningen angående inteckning i fast egendom den 16 juni 1875;

2:o) med förslag till lag om ändrad lydelse af §§ 2 och 5 i förordningen angående allmänt kyrkomöte den 16 november 1863;

3:o) angående anslag af allmänna medel till döfstumskole-distrikt, som till enskild undervisningsanstalt öfverlemnadt sinnesslött döfstumt barn; och

4:o) med förslag till förordning angående köttbesigtning- och slagttvång m. m.

Justerades protokollet för den 7 i denna månad.

Herr talmannen tillkännagaf, att efter öfverenskommelse med herr talmannen i Andra Kammaren omröstningar jemlikt 65 § riksdagsordningen komme att anställas vid kamrarnes sammanträden lördagen den 21 innevarande mars.

Företogs val af fem ledamöter i kammarens tillfälliga utskott n:o 3; och befunnos efter valförrättningens slut dertill hafva blifvit utsedde:

herr Rodhe.....	med 101 röster,
” Svedelius	” 101 ”
” Säve	” 101 ”
” Wieselgren	” 101 ”
” Boström, Filip,	” 62 ”

Företogs val af tre suppleanter i kammarens tillfälliga utskott n:o 3; och befunnos efter valförrättningens slut dertill hafva blifvit utsedde:

grefve Wachtmeister, Fredrik,	med 91 röster,
herr Sandberg	” 55 ”

Föredrogs, men bordlades å nyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets nästlidne dag bordlagda betänkande n:o 13.

*Ifrågasatt
utvidgning af
församlingar-
nas rätt i afs.
å tillsättning
af presterliga
tjänster.*

Föredrogs å nyo konstitutionsutskottets den 11 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 3, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 30 regeringsformen.

Herr vice talmannen: Utskottet har här uttalat några sats-
ser, som jag icke kan lemna utan anmärkning. I sin ifver att
försvara det kongl. prerogativet beträffande de regala pastoraten
griper det till offensiven emot de konsistoriella, inclusive konsi-
storierna, presterskapet och menigheterna. Till en början säger
det: “Den önskan, som hos oss någon gång sökt göra sig gällande
och som funnit sitt uttryck i nu förevarande motion, att försam-
lingarnas nuvarande rätt uti omförmälda hänseende skulle än ytter-
ligare utvidgas, synes utskottet icke vara berättigad.” Nu har
motionären icke begärt någon utvidgad rätt för församlingen, utan
blott “likställighet” mellan församlingarne, hvilket alldeles oför-
tydbart framgår af hans yttrande i slutet af motionen, der det
heter: “Jag håller alltså före, att, för undvikande af klander och
missnöje och för att bidraga till betryggandet af statskyrkan som
institution, det här ofvan berörda grundlagsstadgandet bör ändras
derhän, att de regala pastoraten likställas med de konsistoriella.”
Det är alldeles tydligt, att det mål, han här åsyftar, är *likställighet*
mellan församlingarne, men medlet för åstadkommande häraf är att
inskränka Konungens rätt beträffande de regala pastoraten, och jag
får säga, att denna önskan om likställighet kan jag för min del icke
finna oberättigad, ty jag tycker det vara en obillighet att slumpvis
den ena församlingen skall hafva rätt att sjelf utse sin själasörjare
och den andra icke. Utskottet säger, att grunden till detta stad-
gande torde i främsta rummet vara, att derigenom en garanti lem-
nas för anställande i kyrkans tjänst af verkligt dugande personer.
Detta är en gliring mot konsistorierna och de förslag, som dessa
uppsätta, hvilken jag för min del finner högst orättvis. Jag
tror, att på dessa förslag i regeln upptagas “verkligt dugande per-
soner”.

Sedan fortsätter utskottet: "En sådan garanti lär icke kunna finnas, om det är uteslutande öfverlemnadt åt en tillfällig majoritet att bestämma, hvem som skall blifva en församlings lärare." Här få församlingarne sjelfva en gliring. Utskottet förmenar, att dessa icke sjelfva förmå bedöma, hvilken som är duglig och lämplig till församlingslärare. Detta påstående återkommer i ännu skarpare form längre ned, då utskottet säger: "Då under sådana förhållanden ingen säkerhet finnes, att församlingarna träffa det bästa valet, synes det, för betryggande af kyrkans anseende, vara lyckligast, att Kongl. Maj:t har den rätt han för närvarande eger att tillföra kyrkan dugande förmågor." Strängare dom öfver de konsistoriella förslagen och församlingarnes sätt att välja torde knappast kunna uttalas, och den naturliga konklusionen, om detta resonnement är riktigt, torde vara, att man åt Kongl. Maj:t bör öfverlemnna tillsättandet af *alla* presterliga befattningar.

Ifrågasatt utvidgning af församlingarnas rätt i afs. tillättning af presterliga tjänster.
(Forts.)

Sedan nu konsistorierna och menigheterna hafva fått sin andel, kommer ordningen till presterna. Utskottet säger: "Derest församlingarnas rätt i afseende på presterliga tjänsters tillsättande skulle utvidgas på sätt nu föreslagits, föreställer sig äfven utskottet, att detta icke sällan skulle komma att medföra, att medlemmar af presterskapet blefve utsatta för frestelse till lycksökeri och sträfanden efter popularitet." Jag tror, att detta är en orättvisa emot de prester, som äro eller kunna blifva anställda i konsistoriella pastorat. Jag tror, man icke med skäl kan förebrå dem för lycksökeri eller sträfanden efter popularitet. Skulle någon vara benägen för lycksökeri, torde enligt mitt förmenande de regala pastoraten erbjuda lämpligare tillfällen dertill än de konsistoriella. Vidare säger utskottet, att om denna rätt för Konungen skulle borttagas, komme ofta orättvisor att begås, i det att äldre förtjente prestmän, som redligen arbetat i sin församlings tjänst, men icke kunna vinna någon röstpluralitet, skulle kunna blifva tillbakasatta och aldrig komma till en välförtjent befordran, som nu kan beredas dem genom den rätt, som är lagd i Kongl. Maj:ts hand." Aldre obefordrade prestmän i all ära, men jag tror, att de i allmänhet utgöra surkarten inom kyrkan. Jag betviflar på det högsta, att Kongl. Maj:t skulle vilja befordra sådana till de regala pastoraten.

Det talas vidare om det missnöje, som skulle hafva yttrat sig i regala pastorat med afseende å presterliga befordringar derstädes. Utskottet håller emellertid före, att sådana omständigheter lika lätt torde kunna inträffa i konsistoriella pastorat, der församlingen sjelf utnämner sin kyrkoherde. Detta är visserligen sant, men det är en väsentlig skilnad i det ena och det andra fallet, ty om missnöjet uppstår, då församlingen tillsatt kyrkoherden, blir missnöjet rigtadt emot församlingen sjelf, och att vara missnöjd med sig sjelf — "*pœnitentia rustica*", som det heter på det halfsteologiska språket — kan ofta vara en ganska nyttig sak, men om missnöjet är rigtadt emot Kongl. Maj:t, är det aldrig bra.

En allmän önskan i fråga om en förändring vid tillsättning af presterliga befattningar i regala pastorat, säger utskottet, har

Ifrågasatt icke gjort sig gällande. Jag påminner blott om förgångna tider, utvidgning af då regala pastorat köptes och såldes och simonien herskade i församlingar- svenska kyrkan. Dessa tider äro lyckligen förbi, men nog förens rätt i afs- fans då missnöje, och om detta nu icke är händelsen, så är det å tillsättning derför, att Kongl. Maj:t i senare tider med största grannlagenhet af presterliga och hänsynsfullhet utöfvat sin rätt och endast tillämpat densamma tjänster. i sådana fall, då församlingen varit oense och splittrad. (Forts.)

Till slut säger utskottet: "Denna rätt torde slutligen äfven vara af icke ringa betydelse såsom en välgörande motvigt mot ett allt för mycket öfverhandtagande sektväsende inom kyrkan." Jag får bekänna, att detta skäl begriper jag icke, men säger i detta fall liksom Luther om dunkla ställen i den heliga skrift: "Jag går det med vördnad förbi."

Principielt skulle jag ej ha något emot att instämna uti den reservation, som är afgifven emot utskottets betänkande, men då, såsom jag nyss sade, konungamagten under senare tider på ett mycket grannliga sätt utöfvat sin ifrågavarande rätt, och densamma äfven medför den fördelen, att det ligger i Konungens hand att derigenom befordra framstående förmågor inom kyrkan, inskränker jag mitt yrkande derhän, att kammaren med ogillande af utskottets motivering måtte biträda det slut, hvartill utskottet kommit.

Herr Rodhe: Då jag har deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, kan det kanske anses tillhöra mig att nu yttra några ord, ehuru det knappt borde vara behöfligt, då den siste ärade talaren icke afstyrkt utskottets förslag.

Jag får bekänna, att jag, oaktadt jag ansträngde mig, icke var i stånd att uppfatta allt hvad den siste talaren anförde. Jag har emellertid uppfångat några af de anmärkningar, han framställde mot utskottets motivering, och skall bedja att få, gent emot dem, yttra några ord.

Han klandrade utskottet derför, att det talar om utvidgad rätt för församlingarne med afseende på prestval, och han nämnde, att motionen innefattade icke en begäran om utvidgad rätt med afseende på prestval, utan en begäran om likställighet församlingarne emellan i berörda afseende. Det kan ju bero på, huru man fattar saken. Om vissa församlingar nu hafva rätt att bestämma om prests anställande och andra icke, kan man väl, när det begäres för alla samma rätt, säga, att det är fråga om en utvidgning af den rätt, församlingarna äga med afseende på prestval.

Den ärade talaren läste i utskottets betänkande ett klander mot konsistorierna, derför att de skulle uppföra på förslag personer, som icke vore dugliga för det sökta embetet. Att inlägga ett sådant klander i sitt yttrande har långt ifrån varit utskottets afsigt. Man har icke ens, tror jag, haft en tanke derpå. Men det är ju tydligt, att när konsistorierna till det mesta hafva att hålla sig till objektiva grunder vid förslags upprättande, tjänst och förvärfvade meriter, så kan det väl hända, att på förslag uppföras personer, som äro mindre egnade att sköta pastoralvården i den

eller den församlingen, ehuru de kanske skulle vara lämpliga för en annan församling. Det är därför, som utskottet har ansett, att det vore till kyrkans gagn, att Kongl. Maj:t egde den rätten att vid sådana förhållanden göra någon ändring i konsistorii förslag.

Det nämndes också något om det missnöje, som ofta förspordes inom församlingarna öfver de utnämningar, som företagas af Kongl. Maj:t. Ja, men man talar icke om, hurusom detta missnöje mycket ofta öfvergår till belåtenhet, och man får också komma i håg, att icke sällan missnöje utbreder sig i en församling med den församlingsherde, som den själf valt. Således tror jag, att detta talet om missnöje och belåtenhet borde man helst lemna ute, ty missnöjet och belåtenheten kunna nog taga ut hvarandra.

I fråga om förändringar i grundlagar är det ju en regel, att sådana skola vidtagas endast då de äro *högst nödiga och nyttiga*. Nu borde man sålunda göra klart för sig, huruvida det är för kyrkan och för landet *högst nödigt och nyttigt*, att denna förändring vidtages. Ville man erkänna, att det så vore, skulle man emellertid dermed hafva sagt, att Kongl. Maj:t har missbrukat sin rätt eller att han icke brukat den till kyrkans och församlingarnas gagn. Då jag icke tror, att man kan beskylla Kongl. Maj:t därför, utan tvärtom måste erkänna, att Kongl. Maj:t ofta begagnat denna rätt till församlingarnas gagn, och då det för öfrigt icke torde finnas någon grundad anledning till missnöje med den nuvarande ordningen, så torde det vara allt skäl att bifalla utskottets förslag, hvartill jag också yrkar bifall.

Herr Pettersson, Carl: Den förste talaren kritiserade ganska grundligt motiveringen till utskottets betänkande. Jag har genomläst densamma mer än en gång och kan icke annat än gilla den. I synnerhet vill jag underskrifva slutet, som påvisar en betänklig afväg, på hvilken vår kyrka ty värr redan inkommit. Visserligen medgifver jag, att befogade anmärkningar hafva kunnat göras mot tillsättandet af kyrkoherde i ett och annat stort regalt pastorat; men numera, åtminstone der Konungen enligt sin rätt tillsätter mindre pastorat, fästes vanligen afseende vid församlingens önskningsar.

Men nu är till märkandes, att församlingarna i de konsistoriella pastoraten hafva fått en vidsträcktare befogenhet genom sista lagen om prestval, då dem tillerkänts rätt att kalla fjerde profpredikant, och när ett visst röstmaximum gjort sig gällande, blir sådan kallad och ofta nog utnämnd. Konungen har visserligen magt att välja hvem han vill bland de fyra, men om det är stor röstpluralitet för den af församlingen kallade, följer icke sällan dennes utnämning af Konungen. Detta sker till stort men för äldre prestmän, som uppförts på förslaget, ty vanligen är det unga män, som gjort sig bekanta inom församlingen eller som der ega relationer, hvilka erhålla de ifrågavarande pastoraten. De medelålders presterna klaga, att de blifva utträngda af yngre, och jag kan icke inse, att det är till förmån för församlingarna själfva, ty just bland de äldre kan man tänka sig större mognad i omdömet och grundligare er-

*Ifrågasatt
utvidgning af
församlingar-
nas rätt i afs.
å tillsättning
af presterliga
tjänster.
(Forts.)*

Ifrågasatt utvidgning af församlingarnas rätt i afs. å tillsättning af prästerliga tjänster. (Forts.) farenhet i pastoralvården än hos så der unga, opröfvade prestmän, som ofta blifva kallade till platsen. Således är det icke så förmanligt med de konsistoriella och icke heller så oförmanligt med de regala pastoraten, som man vanligen förmodar. Undantag gifvas naturligtvis å båda sidor. Så vidt jag kan inse, lutar tidens riktning till, att de regala pastoraten skola uttränga de konsistoriella; och jag tror icke, att svenska presterskapet skall komma att sörja deröfver. Till bevis härpå beder jag få påpeka, att vid denna riksdag äro väckta ett par märkliga motioner, af hvilka den ena går ut på, att den personliga afgiften till presterskapet skall borttagas, och den andra, att tionden skall aflyftas från jordbruket. Jag tror visserligen icke, att dessa motioner nu skola hafva framgång. Men de torde återkomma och förstärkas dels genom klagan af dem, som utträdt ur kyrkan och lag likmätigt måste betala afgifter till hennes tjenare, dels genom den nödställda belägenhet, hvori det lägre presterskapet befinner sig. När jag sammanlägger allt detta, förefaller mig, som om tiden tenderar till att presterskapets aflöning skall utgå af statsmedel. Men hvem får då befogenhet att tillsätta prester? Kan man tänka sig, att församlingarna skola hafva denna rätt, om de icke vidare hvar för sig aflöna sina prester? Skola presterna aflönas af statsmedel, bör väl statens högste representant, d. v. s. Konungen, utöfva denna rätt. I den riktningen tyckes det gå, och derfor anser jag den nu föreliggande motionen otidsenlig. Jag får på dessa grunder värdsamt hemställa, att utskottets betänkande med dertill hörande motivering måtte af kammaren bifallas.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *vice talmannen*, att kammaren skulle godkänna det slut, hvartill utskottet kommit, men ogilla utskottets motivering.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställen vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets nedannämnda, den 11 och 13 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

n:o 34, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående skärpta straffbestämmelser emot djurplågeri m. m.,

n:o 35, i anledning af väckt motion angående sådan ändring i nu gällande lag, att gift person må kunna bereda egen familj förmånen af försäkring å sitt lif, och

n:o 36, i anledning af väckt motion angående tid för kartors och skifteshandlingars återställande till skiftesmannen i vissa fall,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets nedan-
nämnda, den 10 och 11 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 1, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§
16, 17 och 18 riksdagsordningen, samt

n:o 2, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl.
Maj:t angående införande af proportionellt valsätt vid val inom
Riksdagens kamrar,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 10 och 11 innevarande
mars bordlagda utlåtande n:o 33, i anledning af väckta motioner
om lagstiftning angående arbetstiden för arbetare i bageriyrket. *Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.*

Herr Lundström: När under förlidet år lagutskottet hade
hemställt om bifall till aflåtande af en skrifvelse af samma inne-
håll som den nu föreliggande, var jag bland reservanterna och
afstyrkte bifall dertill. Såsom synes af utskottets utlåtande, har
jag gjort detsamma i år.

Om jag vore öfvertygad, att en lagstiftning i den rigtning,
som motionären föreslagit, skulle kunna medföra de fördelar, som
dermed afses, skulle jag vara den förste att vara med derom.
Men jag har icke kunnat komma till en sådan öfvertygelse.
Tvärtom är jag fullt förvissad derom, att förhållandena mellan
arbetsgifvare och arbetare i afseende å arbetstiden bäst och säk-
rast ordnas på frivillighetens väg genom godvillig öfverenskom-
melse och enskildt aftal. Och jag fruktar fortfarande, att, om
staten skulle lägga sig i dessa ömtåliga förhållanden, det skulle
medföra stor skada icke endast för arbetsgifvarne, utan äfven för
arbetarne och hela yrket. Den erfarenhet, som vunnits i Norge
genom den der varande lagstiftningen, som varit i verksamhet
sedan den 1 januari förlidet år, tyckes ej heller jäfva detta mitt
påstående, utan tvärtom i ganska hög grad bekräfta detsamma.

Den ärade motionären i denna kammare har relaterat åtskil-
ligt om följderna af den norska lagstiftningen. Han har dels på
sid. 13 anført ett af bageriföreningen afgifvet yttrande, i hvilket
det står: "Man finder efter den vundne Erfaring, at Bagerfagets
absolute Tilbagegang har vist sig som en Følge deraf"; vidare att
"den herværende Bagerforening vil gjøre alt muligt for at faa
Loven forandret saa snart ske kan. Publikums Krav på friske
Brødvarer kan ikke tilfredsstilles, og man hører stadig Klage her-
over". Dessutom har motionären meddelat utdrag ur ett hand-
bref från en af honom "känd, högt aktad och sedan många år
tillbaka i Kristiania bosatt svensk man med relationer inom vid-
sträckt kretsar", hvaruti bland annat säges: "Alla de mästarer, jag
talat med, äro eniga om att lagen är orimlig, och kunderna äro
mycket missnöjda med att icke kunna få färskt bröd till frukost
om morgnarne, hvilket åter har förorsakat, att man i en mängd

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

hus, liksom i mitt eget, bakar färskt hvetebröd sjelf hvarje morgon“.

Och litet längre ned: “Derför har de större bagarnes butiks-handel minskats i betydlig grad, och småbagarne, som i regeln anses lemna en tarfligare produkt, börjat förse husen. Lagen kringgås dessutom så, att flere bagare slå sig samman och taga “Borgerskab“ och baka om natten samt hafva bröd färdigt hur tidigt som helst“. Allt detta synes mig icke tala särdeles mycket för att vi skulle önska en dylik lagstiftning hos oss.

Den ärade motionären anser visserligen icke dessa tecken till missbelåtenhet med den nya lagen vara särdeles afsevärda, då han på sid. 14 påstår, att “tillbakagången beror på minskad af-sättning af de finare brödsorterna och dermed följande minskad inkomst af rörelsen“. Detta skulle således enligt motionärens åsigt icke vara så afsevärdt. Så fortsätter han: “Hvad åter allmänhetens missnöje med den nya lagen angår, så synes detta knappast förtjena större undseende, då man erinrar sig, att missnöjet har sin egentliga grund deri, att “Publikums Krav paa friske Brödvarer om Morgonen icke kan tilfredsstilles“, samt vidare beträffande saknaden af de finare brödsorterna: “sådana brödsorter användas ju icke af den stora allmänheten, utan endast af en mindre del af densamma“. Med afseende härpå vill jag ur en broschyr, som blifvit mig tillsänd från Stockholms bageriidkareförening, blott nämna något om hvad bageriidkarne anse om förhållandena i Stockholm härutinnan. Det yttras i denna broschyr: “Det beror på en stor villfarelse hos herr Treffenberg, när han antager, att det blott är en mindre del af den stora allmänheten, som gör kraf på färskt hvetebröd om morgonen och förmiddagen. Tvärtom, ned till kroppsarbetarne spisas det färska hvetebrödet jemte rågbrödet. Enligt den erfarenhet, man i detta hänseende vunnit, torde till och med tryggt kunna sägas, att hufvudkonsumenterna just af de *finaste* hvetebrödssorterna *framför allt* äro att söka inom den lägre medelklassens och de jämförelsevis välsituerade arbetarnes familjer. Detta är ock helt naturligt, enär desamma just för dessa klasser representera ett billigt, verkligt njutningsmedel, under det de högre klasserna gemenligen söka sin “bordlyx“ i helt andra födoämnen än bagerivaror. Och alldeles säkert är, att den ojemförligt största delen af Stockholms befolkning dagligen förtär t. ex. det för Stockholm egendomliga slätfranska brödet, hvilken hvetebrödssort, som tillverkas äfven i de minsta bagerier, man ovilkorligen vill hafva färsk.“

Att förbrukningen af hvetebröd är högst betydlig och äfven tilltagit under de senaste åren, torde bevisas äfven deraf, att åtgången af hvete och hvetemjöl är mycket större nu än förr.

Motionären afslutar sin redogörelse för den norska lagens verkningar med yttrandet, att “erfarenheten redan visat, att allmänhetens anspråk i detta hänseende kan tillgodoses genom de s. k. hembagerierna och brödbakningens verkställande i familjehemmen. Skulle för öfrigt särskildt detta senare bruket, såsom en följd af den nya lagen, få en vidsträcktare användning,

så synes dermed ingen skada vara skedd". Ja, om någon skada skulle ske genom detta eller icke, vill jag lemna derhän. Men en sak synes vara alldeles klar, nämligen den, att, om bakningen kommer att verkställas mestadels i hemmen, detta skall hafva till följd, att ett mindre antal bagerier skall behövas och till följd deraf äfven ett mindre antal bageriarbetare, och att detta kan lända till fördel för bageriarbetarne kan jag för min del icke inse. Jag tycker tvärtom, att det skall vara till stor skada för dem, om deras tillfallen till arbetsförtjenst minskas.

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

Ett annat skäl, hvilket jag äfven i fjor anförde, hvarför jag icke vill vara med om den föreslagna skrifvelsen, är, att den ytterligt långa arbetstiden i bagerierna, hvaröfver det klagas, den bestrides af bageriidkarne. Den kan således icke anses vara ett afgjordt faktum, då man väl bör tro den ena sidans målsmän åtminstone lika mycket som den andra sidans. Och hvad beträffar de öfriga missförhållanden, som inom bagerierna förekomma i fråga om sundhet, snygghet etc., så kunna dessa väl icke afhjelpas genom nattarbetets upphörande, utan de skola väl afhjelpas på annat sätt. Helsovårdsnämnden och yrkesinspektörerna hafva nämligen tillräcklig magt att kunna kontrollera och afhjelpa sådant. Hvad särskildt helsovårdsnämndens befogenhet angår, har den nyss uttalade åsigten fått sin bekräftelse uti den bilaga "D", som finnes bifogad herr Hedins i Andra Kammarrens afgifna motion i samma ämne. Der redogöres för, huru sundhetsnämnden ingripit på ett ställe, der en mängd missförhållanden egde rum i afseende å lokalens beskaffenhet, och slutligen kunnat ålägga egaren att icke uthyra lägenheten "till bageri, med mindre dessförinnan åtgärder vidtagits för åstadkommande af nöjaktig ventilation och uppvärmning inom bageriet samt de i sådant afseende gjorda anordningar blifvit af nämnden godkända." Här af visar sig väl tydligen, att helsovårdsnämnden, om den vill, kan afhjelpa sådana missförhållanden. Sak samma är med den s. k. bagareskabben, hvilken såges vara en yrkessjukdom. Jag lemna derhän, om så är förhållandet, men onekligen är den ganska spridd. Detta lär likväl icke kunna afhjelpas genom att nattarbetet förbjudes, utan äfven dervidlag måste det väl vara åtgärder i afseende å befordrandet af snygghet, helsovård, frisk luft o. s. v., som hufvudsakligen kunna verka afhjelpande.

Hvad nu nattarbetet beträffar, förekommer det för öfrigt i en hel mängd andra yrken, utan att man derför satt i fråga att der förbjuda detsamma. Jag vill i detta hänseende erinra om bruksarbetare och kolare, hvilka oupphörligt hafva sådant nattarbete. Ja, säger man, men nattarbetet verkställas då skiftevis. Så är förhållandet med bruksarbetet i de flesta fall, men ingenting synes hindra verkställandet af bageriarbetet på samma sätt. Kolarne kunna likväl oftast icke gora skift, utan få hålla i såväl natt som dag i skog och mark under väderleksförhållanden, som vanligen äro allt annat än gynnsamma.

I en Stockholmstidning förekom för någon dag sedan en uppgift, att i Tyskland en lagstiftning rörande bagerier kommit till

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

stånd, men såvidt redogörelsen därför är riktig, så har man icke ens der vågat förbjuda nattarbete, utan blott stadgat vissa vilkor därför. Der står sålunda: "I bagerier och de konditorier, der jemte konditors- äfven bagare-varor tillverkas, skall, derest arbetare och lärlingar sysselsättas nattetid mellan kl. 8 $\frac{1}{2}$ e. m. och 5 $\frac{1}{2}$ f. m., iakttagas, att hvarje arbetares arbetsskift ej öfverskrider 12 timmar eller, i fall arbetet afbrytes af en paus å minst 1 timme, ej öfverskrider 13 timmar, nämnda paus inräknad. Antalet arbetsskift för hvarje person får ej utgöra mer än 7 i veckan. Mellan 2 skift skall arbetaren ega tillfälle till minst 8 timmars oafbruten hvila." Sedan förekomma några ytterligare bestämmelser, men som icke tyckas vara af så stor vikt, att de här behöfva omnämnas. Af ett samtal, som jag här om dagen hade med två bageriudkare, framgick, att i de större och bättre bagerierna i Stockholm förhållandena äro i vissa fall icke sämre, utan bättre, än som fordras i den nya lagen; och dertill nämnde de, att söndagsarbetet i våra bagerier är borta sedan 1872 så till vida, att arbetarne äro befriade från arbete från natten till söndagen kl. 2 eller 4 ända till följande måndagsmorgon kl. 4, eller, om det är två helgdagar, till följande hvardagsmorgon kl. 4. Deraf följer, att de förhållanden, för hvilkas åstadkommande särskild lagstiftning ansetts vara behöflig i Tyskland, äro hos oss redan i hufvudsak införda, och att någon lagstiftning i detta fall här således icke är behöflig.

Som bekant, då denna fråga förekom i fjor, afslogs utskottets förslag till skrifvelse med temligen stor röstpluralitet. Den ärade motionären nämner på sid. 15 härom: "Måhända berodde detta motstånd till icke ringa del på en ren tillfällighet, nemligen den omständigheten, att, då lagutskottets i anledning af herr *Hedins* motion afgifna utlåtande föredrogs i Första Kammaren, man hade att förvänta ett ännu icke till kammaren inkommet utskotts- betänkande i anledning af en annan motionärs, herr *Bergs*, i medkammaren väckta motion om 'ordnandet af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande reglering af arbetstiden'."

Det är ju mycket riktigt, att en sådan motion förelåg och behandlades sedermera, men då den kom före, afslog kammaren densamma. Det förefaller mig egendomligt, om kammaren nu skulle vilja bifalla ett skrifvelseförslag i fråga om ett yrke, som är mindre helsofarligt än många andra af dem, som voro berörda i herr *Bergs* motion, t. ex. boktryckeriyrket och tobaksarbetarens yrke. Enligt den redogörelse för helsotillståndet inom en mängd yrken, som 1884 års arbetareförsäkringskomité afgaf, skulle nemligen den sannolika lifslängden för en arbetare af 15 års ålder i medeltal vara för bageriarbetaren 45,2 år, för boktryckeriarbetare 37,6 år och för tobaksarbetare 33,1 år; för de sistnämnda således högst betydligt ofördelaktigare än för den förstnämnde. Under sådana förhållanden kan jag icke föreställa mig annat, än att om någon lagstiftning i nu omförmälda hänseende skulle införas, så borde den omfatta äfven de yrken, som äro mera helsofarliga än bageriyrket.

Då jag emellertid är alldeles öfvertygad, att statens ingripande i dessa saker skulle, såsom jag förut nämnt, medföra stor skada för industrien och icke endast för arbetsgifvare, utan äfven för arbetare, så anhåller jag, herr grefve och talman, att få yrka afslag å såväl motionerna som på den af utskottet föreslagna skrifvelsen.

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

Herr Treffenberg: Herr grefve och talman! Mina herrar! Jag har begärt ordet så här tidigt, därför att jag befarar, att mina krafter äro alltför svaga för att jag annars skulle kunna på någorlunda nöjaktigt sätt bemöta de redan mot mig och utskottet framställda invändningarna. Och jag befarar dessutom, att dessa invändningar, om jag dröjde, kunde blifva flera, och att jag således finge svårt att reda mig, emedan mina, såsom jag nämnde, förut svaga krafter ytterligare för hvarje stund försvagas under inflytelsen af den förpestande atmosfären — fysiskt förpestande naturligtvis — i denna kammare.

Hvad nu de framställda invändningarna angår, så inträffar med dem, att de till största delen äfven framställdes i fjor, såsom herrarne torde påminna sig, och detta gör att, då jag icke vill repetera hvad jag då sade, mitt anförande nu kan betydligt förkortas — det blifver kanske långt nog ändå för herrarne att höra. Dertill kommer att jag, under den granskning jag tänker anställa rörande den broschyr, som den förre talaren omnämnde, får tillfälle att beröra vigten och betydelsen af de, såsom jag nämnde, af samme talare redan under förra riksdagen gjorda och till största delen nu repeterade invändningarna.

Denna broschyr kom mig till handa i förgår på aftonen och jag har följaktligen haft någorlunda tid att granska den och fundera på den. Herrarne minnas kanske, att i fjor, då frågan var före, uppvaktades vi också med en broschyr från bageriudkareföreningen, men den kom oss då senare till handa, så att det var nästan omöjligt att hinna egna någon uppmärksamhet åt den. Det skulle vara önskvärdt, om, såsom jag antager, denna bagarestrid kommer att fortgå under ett antal år och vi följaktligen hafva att emotse flera broschyrer i frågan från bageriudkareföreningen, det vore önskvärdt, säger jag, att dessa broschyrer blefve så tidigt utdelade, att man åtminstone hunne samla något material för en motkritik. Emellertid skall jag bedja att nu få framställa några erinringar vid denna broschyr.

Det anmärkes först mot mig liksom mot min medmotionär, att vi icke samlat något nytt bevismaterial för våra påståenden rörande tillståndet inom de *svenska* bagerierna, och särskildt mot mig, att jag icke nämnt ett ord om förhållandena inom dessa bagerier. Ja, jag har ju icke att försvara någon annan än mig sjelf, och hvad mig sjelf beträffar, beder jag herrarne vara goda observera, att jag har i motionen utgått från den förutsättningen, att öfver hufvud taget förhållandena i Sverige skulle vara temligen likartade med dem i Norge. Det skall dock, såsom herrarne skola få höra, under fortgången af mitt anförande, visa sig, att jag,

*Frågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

tack vare upplysningarne derom i denna broschyr och äfven genom samtal med sakkunnige i frågan, verkligen nödgas medgifva, att förhållandena icke äro alldeles enahanda hos oss och i Norge, dock endast uti en viss punkt och denna, efter mitt förmenande, ingalunda afgörande för hufvudfrågan. Jag kan således freda mig med den erinringen, att jag tydligt i motionen angifvit, att jag antog, att förhållandena i Norge vore lika med hos oss; och häre styrktes jag både genom studium af aktstyckena från "Indre-departementet" och "Komitén for de sociale Spørgsmaal", motsvarande vårt gamla ekonomiskott, och vidare genom föreställningen om den i detta, som i flera andra hänseenden, lika civilisatoriska ståndpunkt Sverige och Norge intaga.

Jag skall nu bedja att få öfvergå till nästa punkt. På sid. 8 i broschyren uttalar föreningen en from önskan derom, att den nya tyska bagerilagstiftningen skulle taga en snöplig ändalykt. Den säger: "Hvad Tyskland vidkommer, synas för öfrigt att döma af underrättelserna derifrån samt af den alltmera, äfven i någon mån bland arbetarne (som inse att yrkets återgång lätt kan medföra deras arbetslöshet), omkring sig gripande rörelsen *emot* den föreslagna lagstiftningen, som om densamma skulle hafva ganska små utsigter att blifva antagen, ehuru den som sagdt så vidt vi veta icke gör intrång i nattarbetet". Den förre talaren har redan upplyst kammaren derom, att verkligheten beklagligtvis nu är egnad att helt och hållet betaga bageriiddkareföreningen denna illusion. Han yttrade sig dock med någon osäkerhet om huruvida det kunde vara sant, att en bagerilag kommit till stånd i Tyskland. Jag är emellertid i tillfälle att konstatera rigtigheten af "Dagens Nyheter" under gårdagen lemnade uppgift i detta hänseende, ty Kongl. Maj:ts minister i Berlin, som — vare det sagdt till hans beröm, som han för resten icke behöfver från min sida — alltid med mycken uppmärksamhet följer våra förhållanden här hemma, har haft godheten att för ett par dagar sedan tillställa mig ett nummer af Reichsanzeiger för den 7 mars, deri den af förbundsrådet utfärdade kungörelsen är intagen och som jag ställer till herrarnes disposition för den som vill taga kännedom om den. Så vidt jag förstår är öfversättningen, sådan den förekommer i "Dagens Nyheter", fullt rigtig. Här vill jag haka mig fast vid en erinran, som gjordes af den förre talaren. Han nämnde, att nattarbetet icke är afskaffadt genom denna kungörelse. Det är mycket rigtigt. Men detta är också första steget till lagstiftning i frågan, och tidningen "Vorwärts" — äfven socialistiska tidningar kunna hafva rätt ibland — yttrar, "att dessa bestämmelser väl utmärka ett väsentligt framsteg vid jemförelse med det nuvarande tillståndet i bagerierna, men likväl såsom arbetareskydd icke erbjuda mer än ett minimum af hvad öfver hufvud kan kallas för arbetareskydd". Och till herrar reservanters benägna påseende och till iakttagande af denna kammare i öfrigt, skall jag bedja att få bifoga "Dagens Nyheter" egna reflexion: "Få en del reservanter i lagutskottet råda, så skall vår Första kammare säga nej äfven till ett sådant "minimum" af skydd, som tyska för-

bundsrådet nu omsider efter mycket grundliga undersökningar påbjudit“.

Jag skall nu anhålla att få gå vidare i min granskning af den förutnämnda broschyren. Herrarne kanske påminna sig, huru-
som jag i min motion omtalar, att jag, för att utleta sanningen i frågan, vändt mig till en bekant person i Kristiania och bedt honom lemna mig för honom tillgängliga upplysningar angående verkningarna af den nya bagerilagen, huru den uppfattats både af bagaremästarna och af den stora allmänheten, och jag har i motionen infört hans svar derpå. Nu säger bagareföreningen, att detta svar ingalunda är egnadt att hjälpa upp min sak, då de upplysningar, som lemnats, icke tala till förmån för densamma. Jag visste detta mycket väl och, såsom herrarne kanske minnas, sade jag också vid aflemmandet af motionen, att jag icke vore rätt säker, om jag handlade diplomatiskt genom att delgifva herrarne dessa upplysningar, men att hufvudsaken vore, att sanningen komme fram och att jag vore viss om dess slutliga seger; och i den tron lefver jag lyckligtvis ännu. Bagareföreningen, som naturligtvis är nöjd med dessa upplysningar, säger, att de äro så "uttömmande", att den ansett sig böra återgifva desamma i broschyren. Men olyckan är, att föreningens redogörelse för innehållet af min sagesmans svar icke är lika "uttömmande", ty man har aktat sig för att återgifva sjelfva slutet af skrifvelsen, hvilket lyder på följande sätt: "Det är visserligen sant, att bageriarbetarne före 1885 i Norge hade det i högsta grad miserabelt, men den lag, som som då stiftades och sedan gälde till den 1 januari 1895, och som förbjöd nattarbetet före klockan 3, var fullt betryggande, efter min mening, för alla parter. Då kunde finbrödet blifva färdigt till klockan 7, finare grofbröd till klockan 10 och grofbrödet till straxt efter middag. Skall någonting göras i Sverige, så bör man ej gå längre än till den gamla norska lagen af 1885. Denna lag förbjöd visserligen icke nattarbete före klockan 3, men föreskref då dubbla arbetslag, så att det ena laget kunde sofva, medan det andra arbetade". Herrarne torde märka, att här äro två moment att taga vara på för mig, om också icke för bageriidkareförbundet. Det är nemligen först den lilla upplysningen, att före 1885, då ingen bageriarbetarelagstiftning fans i Norge, bageriarbetarnes tillstånd der var "miserabelt", och denna notis kunde ju möjligen leda betraktaren till den föreställningen att, eftersom hos oss icke finnes någon bagerilagstiftning, förhållandena bland bageriarbetarne här kanske äro lika miserabla som de förut varit i Norge. Men detta, föreställer jag mig, var något, som möjligen legat i bageriidkareföreningens intresse att icke beröra. Det andra momentet, som jag vill fästa herrarnes uppmärksamhet på, är min sagesmans yttrande, att, om något skall göras i Sverige, försigtigheten kanske fordrar, att man tillsvidare nöjer sig med den norska lagen af 1885. Afven i motionen säger jag uttryckligen detsamma eller att, för att förmedla öfvergången till nattarbetets fullständiga afskaffande, det kanske vore lämpligt tillsvidare ordna frågan i hufvudsakligt öfverensstämmelse med den norska lagen af 1885.

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

Men äfven detta har bageriidkareföreningen ansett öfverflödigt att relatera.

Jag har vidare i min motion sagt, att om afskaffande af nattarbetet skulle medföra den påföljd, att de större bagerierna skulle komma att lida afbräck, så vore dermed ingenting värre händt, än att hembagerierna skulle taga en större utsträckning och att äfven bakningen i hemmen skulle ökas. Detta har bageriidkareföreningen ansett vara ett hädiskt tal och påstår, att det skulle leda både till bageriidkarnes fullkomliga ruin och till skada för bageriarbetarne sjelfva. Jag ber då få säga eder, mina herrar, att jag i går talade med en bageriarbetare rörande denna fråga och särskildt om hvad verkan en lag mot nattarbetet skulle hafva i detta hänseende. Han bekräftade hvad jag ansett vara en naturlig följd af nattarbetets afskaffande i de stora bagerierna, eller att om afsättningen i dessa stora bagerier komme att minska, så måste naturligtvis dervarande arbetares antal också förminskas, men att därför ingalunda, såsom bageriidkarne förmena, dessa arbetare behöfde gå sysslolösa, då de skulle få sysselsättning just i dessa s. k. hembagerier, hvarest det för dem blefve en sjelfständigare verksamhet än hos de stora bageriidkarne. Det kan ju hända, att vid öfvergången olägenheter kunna uppkomma, men efter hand blifva förhållandena utjmnade, så att, i och med en inskränkning af de stora bageriernas verksamhet deremot hembageriernas verksamhet utvidgas och bakningen i hemmen mer och mer anlitas.

Men, säger man, då blir brödet sämre. Jag skall tala om för herrar bagaremästare, att jag under tre års tid i min ungdom vistades på ett ställe, der det för hvarje dag kl. 8 på morgonen serverades de förträffligaste färska hvetebullar, och detta utan att man behöfde göra sig större omak, än att hushållerskan fick stiga upp kl. 6, tillaga degen och sedermera baka den. Jag tror att litet hvar skall få den erfarenheten, om man vill göra ett försök. Jag har för icke många dagar sedan här i Stockholm i en mycket fin familj fått höra, att man reder sig alldeles förträffligt med ett sådant bakningssätt under den tid, familjen vistas på landet. Äfven sade man mig, att det går väl för sig att tillreda degen på aftonen, sätta den i kallt vatten under natten och sedan i en handvändning om morgonen baka ut den. Hvad som yttrats häremot är således endast de "obotfärdiges förhinder".

Men en annan fråga är då, om, såsom de stora bageriidkarne säga, den ifrågasatta reformen skulle för dem leda till ruin. Denna sida af frågan har, såsom herrarne kanske i min motion sett, blifvit undersökt äfven af "Departementet för det Indre" i Norge, som sålunda anmärkt, att reformen måste komma att medföra stora olägenheter och i högsta måtto våldsamt ingripa i de stora bageriidkarnes ekonomi, hvarjemte departementet särskildt fäst uppmärksamheten derpå, att, för inrättande af stora bagerier, det anser nödvändigt att disponera öfver betydliga kapital för bekostande af en mängd anordningar, såsom tidsenliga ugnar, ångkittlar, försäljningslokaler m. m. Ja, det är sant och kan ju icke bestridas. Men icke bör

den omständigheten i och för sig utgöra ett hinder för reformens genomförande, såvidt denna eljest är riktig. Jag har här redan framhållit, att det endast är ett fåtal, hvars intresse det gäller, gent emot de stora allmänna intressena, som väl måste ega ett afgörande inflytande på frågan. Det är ju icke heller meningen, att, under några förhållanden, genomföra reformen på ett brutalt sätt. Då staten tillåter missförhållanden på det sociala och ekonomiska området fortgå under en lång tid och så länge, till dess missförhållandena tagit en sådan omfattning och intensitet, att det uppstår en verklig fara för sjelfva staten att låta dem vidare fortgå, då är det statens skyldighet att, såvidt ske kan, gifva skadestånd till alla de arbetsgifvare, hvilka inrättat sig efter gällande lagstiftning och under tillit dertill, att någon rubbning i denna icke skulle komma att inträffa, nedlagt stora kostnader på åtskilliga för deras yrken nödvändiga anstalter och anordningar. Det är den enklaste fordran af billighet och rättvisa. Det har, såsom herrarne veta, i stor stil det engelska parlamentet senterat, då det voterade, om jag minnes rätt, 30 millioner pund sterling till slafvarnes friköpande, och det har skett i liten stil hos oss, då de gamla riksens ständer inköpte bränvinspannorna från våra bönder. Det är således också hvad som bör ske, om reformen genomföres, så att de stora bageriidkarne få ersättning för de kostnader, som de nedlagt på anordningarne för bageriernas drifvande, och denna ersättning läser icke blifva större än att staten väl kan komma ut dermed, då dessa bageriers antal, som bekant, är ganska ringa.

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

Vidare säges i denna broschyr någonting rent af burleskt. Det heter nemligen, att om man afskaffar nattarbetet, skulle man "omstörta sjelfva de fundamentala grunder, på hvilka bageriyrket hvilar". Jo, jag tackar jag, det låter något. De "fundamentala grunder, på hvilka bageriyrket hvilar," har jag eljest trott vara: murbruk, eld, vatten, mjöl, jäst och möjligtvis smör och mjölk, men icke nattarbetet. Här är således en öfverdrift, som får stå för vederbörandes räkning och utan betydelse för den, som tänker på saken.

Det heter slutligen i bageriidkareföreningens genmäle: "Vi sky ingalunda dagens ljus öfver förhållandena inom vårt yrke. Tvärtom önska vi på det lifligaste, att en skarp kontroll må utöfas beträffande hygien och snygghet", men "en specialutredning beträffande en särskild yrkesfråga, hvilken omöjligen kan rätt bedömas utan hänsyn till en mängd andra yrkesförhållanden," anses icke nyttig. Det är ledsamt, att det icke upplyses, hvilka dessa "andra yrkesförhållanden" äro. I Norge har det visat sig gå alldeles förträffligt, utan att man under den långa behandlingen af denna fråga hört talas om eller sökt inblanda andra yrken än bagerinäringen, som frågan gäller, och jag kan icke se, att förhållandena i detta hänseende kunna vara eller blifva annorlunda hos oss.

Jag sade för en stund sedan, att jag i en viss punkt måste gifva vika. Jag hade nemligen i denna fråga fått den föreställningen, att det "finare" brödet hos oss skulle, såsom förhållandet är i Norge, endast förbrukas af ett relativt fåtal samhällsmedlemmar och det af de s. k. högre klasserna. Det lär emellertid verk-

*Irdgasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

ligen vara händelsen, såsom det också uppgifves i broschyren, att de lägre handtverksklasserna och de välsituerade arbetarefamiljerna hufvudsakligen begagna det s. k. finare brödet om morgnarne. Detta har jag fått bekräftadt under samtal med åtskilliga personer om denna fråga. Det förefaller mig li'l väl besynnerligt, ty jag räknar mig också till den finare brödklassen, och nästan hvarje morgon, tror jag, begagnas i mitt hem detta s. k. "finare bröd". Men de riktigt finfina klasserna måtte hufvudsakligen använda det s. k. franska brödet och "söka sin 'bordlyx' i helt andra födoämnen än bagerivaror", som det säges i broschyren. Jag måste därför, som jag sade, gifva vika i denna punkt, men det betyder ju ingenting i afseende på sjelfva hufvudfrågan, ty denna allmänhets, äfven om den vore ändå större, anspråk måste väl få maka åt sig för mera berättigade anspråk från arbetsidkarnes sida.

Jag har nu slutat min granskning af den ifrågavarande broschyren. Mycket mera kunde vara att tillägga, men tiden medgifver icke detta, och det återstår dessutom åtskilligt annat, som jag här måste beröra. Hvad jag nu ämnar yttra innefattar några betraktelser rörande, som jag föreställer mig, hufvudorsaken till det motstånd, som i denna kammare mötte denna fråga under förra riksdagen. Denna kammare ville icke då hafva någon utredning af saken, väl icke kanske af samma skäl, som bagaremästarne framhållit, utan, som jag tror, hufvudsakligen af det skäl, som då framställes af herr Hugo Tamm, hvilken befarade, att den af utskottet föreslagna skrifvelsen skulle "öppna dörren till en fråga att genom lag reglera arbetstiden". Ja, mine herrar, det är utan tvifvel denna frågas svagaste sida. Jag medgifver det, och en ärad ledamot af kammaren, som uppträdde strax efter herr Tamm och som jag hoppas vi skola få höra äfven i dag, nämnde, att han i principiellt hänseende stod på herr Tamms ståndpunkt. För egen del förklarade jag då, att jag icke kunde följa herr Tamm på den väg, han inslagit, emedan han åberopat de engelska arbetarförhållandena och den kännedom derom han vunnit under samtal och beröring med arbetare derstädes — och särskildt grufarbetare.

Jag hade då icke närmare kännedom om dessa förhållanden, men har emellertid sedan dess naturligtvis varit angelägen att skaffa mig bättre underrättelser, och särskildt har jag på senare tiden studerat några skrifter i hithörande frågor, hvaribland den bok, som jag här håller i min hand och hvarur jag skall tillåta mig att meddela herrarna ett litet utdrag, sedan jag likväl förut i herrarnes minne återkallat herr Tamms resonnement under förliden riksdag. Det är icke så vidlyftigt och förtjenar att ånyo höras. Han säger nemligen: "För min del och med de åsigter jag alltid inom Riksdagen förfäktat har jag i allmänhet haft ofantligt mycket större förtroende till det enskilda initiativet än till Kongl. Maj:ts ingripande i sådana frågor, som röra de ekonomiska intressena. Jag står alldeles på samma ståndpunkt äfven i denna fråga. — Jag har tagit något reda på huru förhållandena i detta afseende ställa sig i det land, der kanske den allra starkaste kamp stått just om denna arbetstid, och det är i England. Der har det

varit fallet, att, långt ifrån att arbetarne sjelfva äro ense om den önskan, att staten skall reglera arbetstiden, stora majoriteter nästan inom hvarje yrke och till och med inom det yrke, der lagstiftning synes mest påkallad, nemligen bland grufarbetarne, sagt: Vi vilja icke hafva något statens reglerande, vi anhålla att få stå såsom själfständiga män och bedja få göra upp detta för oss sjelfva. I England har det alltså visat sig, att statens reglering af arbetstiden icke har varit synnerligen förfäktad af arbetarne, äfven om den varit det af vissa fackföreningar och vissa politiska ledare.“ Efter det herr Tamm medgifvit, att en förkortning i arbetstiden skulle medföra stora fördelar, tillägger han: “Men detta bör gå på den naturliga utvecklingens väg, d. v. s. inom hvarje yrke och med aktgifvande på de lokala förhållandena. Dessa regleras bäst mellan arbetarne och arbetsgifvarne, och jag tror för min del icke, att man på lagstiftningsväg kan vinna en lycklig lösning af problemet eller bör förrän i yttersta nödfall ingripa i den naturliga utvecklingens gång, hvaruti arbetaren i våra dagar, med sin större själfständighet och bildning stödd af bättre aflöning och, jag tillägger, en allt välvilligare opinion, kan till sin fördel ingripa. Jag tror dessutom icke, att det blir någon fördel för arbetarne sjelfva eller till någon lycka för dem, om staten ingriper och börjar reglera arbetstiden i det ena yrket efter det andra. Staten saknar all den kunskap om den enskildes speciella förhållanden, som behöfves vid bedömande af de olika industrierna och de olika yrkena samt de olika arbetena.“ Som herrarne höra förekomma här rätt tänkvärda saker. Men herrarne skola också få höra, att man har svårt att bringa den erfarenhet, herr Tamm gjort i England, och hans uppfattning af arbetareförhållandena derstädes i samklang med de upplysningar, som förekomma i den bok, jag omnämnde, och som till författare har filosofie professor Harald Høffding vid universitetet i Köpenhamn och bär titeln: “Etik. En Fremstilling af de etiske Principer og deres Anvendelse paa de vigtigste Livsforhold“. I denna bok undersöker författaren den sociala frågan i hela dess vidd, redogör särskildt för arbetets organisationer dels genom de fria arbetare-associationerna och dels genom statens ingripande, och angifver särskildt några punkter, på hvilka staten kan, utan att kränka “Frihedsprincipet“, utträtta mycket till arbetets ordnande. Jag skall nu läsa upp, hvad han i det senare hänseendet säger:

“Staten har erkendt det som sin Pligt at beskytte Arbejdernes Frihed, Sundhed, Sikkerhed og Moralitet over for Arbejdsgivernes Vilkaarlighed. Efter en haard Kamp gik — først i England — den saa kaldte Fabriklovgivning igennem, der regulerer Sikkerheds- og Sundhedsforanstaltninger i Fabriker og Bjergværker, bestemmer Arbejdstidens Længde, fastsætter Grænser og nærmere Bestemmelser for Kvinders og Børns Arbejde, forbyder Arbejdsloønnens Udbetaling på Værtshuse og fordrer den udbetalt i rede Penge. — Lige som det har vist sig, at det frie Arbejde er mere produktivt end Slavearbejdet, saaledes har det ogsaa vist sig, at de gunstigere Betingelser, som denne Lovgivning, der efter

Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)

engelsk Mønster ogsaa blef gennemført i andre Lande, har skaffet Arbejderne, langt fra at skade Produktiviteten netop har forøget denne. Den har ikke blot, som selv Karl Marx indrømmer, bevirket "Fabrikarbejdernes fysiske og moralske Genfødelse"; men den større Friskhed og Kraft, hvormed der nu kunde arbejdes, forøgede endog ofte Arbejdets Produktivitet. Arbejdsgiverne selv fandt deres Regning derved og opgave deres tidligere Modstand mod hvad de — karakteristisk nok — havde kaldt Indgrib i deres personlige Frihed! — Særlig har Indskrænkningen af Arbejdstiden været et stort Gode, og det baade for Arbejdsgivere og Arbejdere. Som de engelske Fabrikinspektører sige i en Beretning: Forhen havde Herren ikke Tid til at tænke paa andet end Penge, og Arbejderne ikke Tid til at tænke paa andet end Arbejde. Den lange Arbejdstid gjorde Arbejderne til rent fysiske Væsener, idet at deres Fritid gik med til Søvn og Hvile for at faa Kraft til at tage fat paa ny."

Såsom sina källor åberopar författaren personer, hvars namn ega en viss klang, såsom en *Gneist* "Das Self-Government in England", en *Brentano* "Die gewerbliche Arbeiterfrage" och slutligen *Karl Marx* i hans arbete "Das Kapital".

Såsom herrarne här se, uppgifves här, att arbetarelagstiftningen i England omfattar äfven bruksarbetarne, från hvilka herr Tamm hemtat sin erfarenhet, att arbetstiden blifvit reglerad, att reformen blef genomdrifven efter ett starkt motstånd, icke från arbetarnes, utan från arbetsgifvarnes sida, och ändtligen att reformen verkat välsignelsebringande; allt uppgifter, som man har svårt att få att harmonisera med den framställning af saken och den uppfattning af förhållandena, som gjorts gällande af herr Tamm. Måhända ligger likväl en möjlighet till lösning af knuten deri, att under inflytande af just denna arbetarelagstiftning, som ordnar och reglerar arbetstiden, arbetarne sjelfva vunnit så mycket i karaktärsutveckling och vidgade vyer, att de numera både känna sig manade till och kunna, utan lagens hjälp och blott på det fria aftalets väg — hvilket naturligtvis är det enda ideella — bidraga till utjemnande af uppkommande misshälligheter mellan dem och arbetsgifvarne. På det viset kunde måhända skilnaden emellan herr Tamms uppfattning och professor Hoffdings blifva endast skenbar. Och är detta verkligen förhållandet, då är ett sådant resultat icke den minsta vinsten, som skördats af lagstiftningen angående reglering af arbetstiden.

Skall, efter hvad jag nu anfört, denna fråga ännu en gång falla på denna kammares motstånd och således af denna kammare, i motsats till Andra Kammaren, å nyo ställas på framtiden, då hvad som begäres blott är att få veta sanningen och få en utredning om de verkliga förhållandena inom det nu ifrågavarande yrket? Är det så, att man verkligen vill ännu en gång ställa frågan på framtiden, då dristar jag mig göra den vördsamma hemställan, att herrarne behagade begagna mellantiden att studera såväl Hoffdings intressanta bok i de afdelningar, der den sociala frågan behandlas, äfvensom, derest det icke skett förut, hvilket jag bör

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

kunna antaga, *Benjamin Kidds* monumentala verk om den sociala utvecklingen. Herrarne skola då, om icke förr, förnimma, hvad tidens ur har slagit, att hvarje försök att hejda de sociala rörelsernas pendel är fruktlöst!

Jag vore färdig att afgifva ett löfte. Måhända hafva herrarne hört, att jag en gång vid kyrkomötet lofvade våra prester, att, så länge som de plågade våra arma barn med den obarmhertiga katekesen i våra skolor, jag också skulle plåga dem med min katekes-motion. Jag vore nästan färdig att nu gifva det löfte, att, om herrarne här svara mig med ett *non possumus*, jag ännu en gång kommer tillbaka med min motion, och mig synes, att denna kammare skulle handla väl, om den icke äfventyrar något sådant, ty jag släpper väl icke frågan, men å andra sidan bör jag kanske upplysa herrarne om att äfventyret icke är synnerligen stort, ty antagligen träffas vi icke mera än en gång till, då jag nemligen efter nästa riksdag försvinner och af flera skäl bör försvinna från den politiska horisonten. Men om också, som sagdt, jag sjelf icke kommer tillbaka mera än en gång till, så hoppas jag dock, att det finnes någon, som upptager min mantel, ty den kan visserligen falla, men denna fråga kommer sannolikt icke att falla.

Jag ber att få yrka bifall till min motion.

Herr Andersson, Gustaf: Då jag har äran tillhöra lagutskottet och icke reserverat mig mot dess föreliggande betänkande, kan det synas, som om jag bidragit till det slut, hvartill utskottet kommit. Men så är icke förhållandet. Jag hade ledighet från riksdagsgörömlen, då herrar Treffenbergs och Hedins motioner behandlades i utskottet och var således ej i tillfälle att reservera mig; annars hade jag säkerligen befunnits bland reserveranternas antal. Och vid justeringen af betänkandet försummade jag att anteckna, att jag ej deltagit i utskottets behandling af frågan. Medan jag nu har ordet, skall jag be att få yttra några ord i sjelfva saken.

För min del får jag då säga, att jag ej kan vara med om att stifta en lag — en undantagslag — som skall bestämman, när man får arbeta och när man icke får arbeta. Vi hafva visserligen redan nu en sådan lag, nemligen den om minderåriges användande i fabriker, och jag tror, att erfarenheten visat, att den lagen ej varit välsignelsebringande, åtminstone ej hvad de större städerna angår. De s. k. ligapojkarna i Stockholm äro enligt min åsigt en frukt af den lagen, ty om de — åtminstone många af dem — blifvit tillhållna att arbeta, hade de säkerligen ej så tidigt, som nu skett, råkat in på brottets sorgliga bana. Jag medgifver visserligen, att det fins skillnad mellan bageriarbetare och minderåriga och således att den nu påtänkta lagen ej kan vara likställd med lagen om minderåriges användande i fabriker. Men jag anser den vara alldeles onödig och kunna bli skadlig. Skall en lag i detta syfte stiftas, tror jag, att det bör bli en yrkeslag, så att man tillser, att alla yrken komma med, och ej går steg för

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

steg med det ena yrket då och det andra då, enär vi böra komma till samma slut för alla yrken. Jag medgifver villigt, att bageriarbetarne i allmänhet äro beskedliga och medgörliga. Men icke tror jag, att de äro så beskedliga och medgörliga, att vi behöfva stifta en särskild lag för dem, ty de bevaka nog sina intressen ändå. Jag påminner mig särskildt en strejk bland bageriarbetarne i Stockholm för några år sedan, och en af orsakerna dertill var, att i kosthållet ingick — sillbullar. För dem, som förstå att så väl bevaka sina intressen, behöfva vi ej stifta särskilda lagar.

Här har talats så mycket om nattarbetet och arbetstidens längd. I går gjorde jag mig besvär med att besöka ett par bagerier för att taga del af huru lång arbetstiden och nattarbetet voro. Det är visserligen sant, att nattarbete förekommer, men jag tror, att det är af den beskaffenhet, att det måste förekomma; och det är ej blott i bagareyrket som det förekommer, utan snart sagdt i alla yrken. Huru är det väl med våra jernverk, masugnar, post- och telegrafverken m. m.? Ja, äfven i jordbruket måste sådant förekomma. Det kan ej undvikas. Vore det möjligt att förekomma det bland bagerierna, är jag förvissad om att bageriidkarne nog skulle ställa det på det sättet, ty man kan väl ej antaga, att de behålla det blott för att plåga sina arbetare, och nog tror jag, att bageriidkarne hafva större erfarenhet om huru yrket måste skötas än de, som äta färska bullar kl. 8 hvarje morgon.

Hvad aflönningen beträffar, inhemtade jag, att den vexlar i de olika bagerierna, i ett från 10 till 20 kr. i veckan jemte fritt kosthåll och i ett annat från 6—10 kr., äfvenledes jemte kosthåll. Man kan således ej säga, att dessa arbetare äro dåligt aflönade, utan tvärtom. Jag tror man skall kunna gå igenom nästan alla yrken och ändå knappt finna några arbetare, som äro bättre aflönade än dessa.

Den förevarande frågan är icke ny. Den var före i fjol och blef i denna kammare affärdad på ett sådant sätt, att man kunde tro, att den ej skulle komma igen så snart, ty jag vill minnas, att minoriteten uppgick till blott 9 röster. Det oaktadt har den återkommit i år och till och med i en motion inom denna kammare. Hvad har under tiden händt, som kunnat motivera dess framkomst i år? Rakt ingenting. Jag är förvissad om, att hos denna motionär är det endast goda skäl, som förmått honom drifva fram frågan. Men man kan ibland gå nästan för långt i ömhet. Man skall se till, att arbetarne och arbetsgifvarne bli likställda; men det bli de ej på detta sätt, ty jag vet knappt, efter hvad som i denna fråga framkommit, huru Kongl. Maj:t skulle kunna taga hänsyn till andras än arbetarnes intressen. Från arbetsgifvarnes skulle man således helt och hållet se bort. Den siste talaren yttrade, att socialisttidningarne ibland ha rätt. Jag medgifver äfven, att så kan vara förhållandet. Men jag tror, att man härvidlag måste påstå, att detta ej är fallet. En sådan som den ifrågasatta lagstiftningen tror jag vore det första steget på den socialistiska lagstiftningens väg.

Min tro är, att förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare bör ordnas på det frivilliga aftalets grund, ty deraf må säkerligen båda parterna bäst.

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

Herr Pettersson, Carl: Efter de långa anföranden, som förut hållits här, lofvar jag att blifva kort. Jag vill då till en början anmärka, att talarne på båda sidorna äro ense i den punkten, att Norge hittills är det enda land, der en särskild lag har stiftats i fråga om nattarbetet för bageriarbetarne. Det har visst varit fråga om den saken i England, men arbetarne ha sjelfva undanbedt sig det, såsom vi hörde af en föregående talare. I Tyskland lär något vara i görningen; men om något lagförslag har man der icke enat sig. Då nu Norge hittills är det enda land, der bakningslag blifvit antagen, hemställer jag, om det ej kunde vara skäl att afvakta erfarenheten från detta land, huru lagen har verkat. Det vill synas, som om man från alla håll sett den lagens verkningar med mycket blandade känslor. Formanden för Bagerforeningen i Kristiania skrifver "at Bagerfagets absoluta Tilbagegang har vist sig som en Følge deraf". En annan person yttrar i bref till herr Treffenberg, att "alla de mästare, jag talat med, äro eniga om att lagen är orimlig, och kunderna äro mycket missnöjda". Men det ser ut, som om sjelfva bageriarbetarne heller icke äro belättna. Det står nemligen på sid. 12 i herr Treffenbergs motion: "Derimod venter vi snart et Forslag fra Kristiania Bagermesterforening, gaaende ud paa at heller ikke Mestere har Lov at arbeide om Natten, som de altsaa hidtil har haft Tilladelse til". Hvad vill nu detta säga? Icke ens mästarne hafva lof att arbeta om natten! Jag förstår ej, huru man skall fatta saken, om ej så, att icke alls något nattarbete får finnas. Jag anser därför, att eftersom Norge är ett förgångsland för oss, böra vi en tid afvakta resultatet derstädes. Blir det godt, skulle vi ju kunna göra något i denna fråga, som nu så lifligt påyrkas från ett och annat håll.

Märkvärdigt nog hade herr Treffenberg i fjor i sitt stora tal i frågan ett skäl, som han, såvidt jag hörde, ej anförde i år, och det var det, att bageriarbetarne genom detta nattarbete, och derigenom att de måste vistas i bagerierna så mycket, ej kunde ingå äktenskap. Detta var, som jag tyckte i fjor, ett mycket talande skäl, men i år anfördes det icke, och en bageriådkare, som jag talat med, har sagt, att förhållandet är ej så aldeles riktigt. Af 30 arbetare, som han har i sin tjänst, äro 12 gifta.

Herr Treffenberg med sin berömvärda rättskänsla och sanningskärlek har först och främst i sin motion anført förhållanden, som tyckas tala emot densamma, men i dag har han äfven i sitt yttrande anført en sak, som icke stöder den, nemligen herr Tamms yttrande, deri han visar, att frågan i England ej kan lösas annat än på det enskilda aftalets väg. Jag är af samma mening. Herr Treffenberg hänvisade oss att under tiden till nästa år, då han återkommer med sin motion, läsa Benjamin Kidds bok om den sociala utvecklingen. Den har jag verkligen läst med mycken

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

tillfredsställelse och uppbyggelse, och om det tillåtes mig, skulle jag vilja rekommendera den.

Författarens hufvudsynpunkter äro två, nemligen individens fria utveckling åt alla håll och samhällsmagtens inflytande. Denna samhällsmagtens källa och drikraft ser herr Kidd i de kristna staterna uti evangelium, som framkallar barmhertighet mot de eländiga, hjälp åt de svaga, tröst åt de olycklige. Jag menar, att detta kristendomens inflytande tydligt visar sig i vår svenska lagstiftning, t. ex. i vårt fattigvårdsväsen, våra djurskyddsföreningar, det s. k. existensfria minimum. Det är visserligen icke obekant för någon af herrarne, att den allmänna opinionen har ett betydligt inflytande i England, när det är fråga om orättvisa mot de svage. Men det är ej utan exempel, att samma opinion äfven i Sverige kan vara vigtig nog, om också ej så stark som i England. Men jag är öfvertygad om att, ifall det vore en förfärlig orättvisa, som beginges mot bageriarbetarne med deras nattarbete, skulle den allmänna opinionen upphäfva en storm så stark, att den orättvisan ej vidare fick utöfvas. Men vi hafva ej hört sådant gny, och deraf sluter jag, att farhågorna och klagomålen äro något öfverdrifna.

Den förste talaren anförde åtskilliga andra fall, som kunde vara analoga med detta, då han talade om hytt- och grufarbetarne. Jag skall be att få framställa ett par andra exempel. Vi veta, att en del tidningar utgifvas ganska tidigt om morgnarne, ty publiken önskar få sitt morgonblad så snart som möjligt. Detta kan ej ske utan att tryckeriarbetarne begagna natten. Vidare tror jag, att i denna stora stad det fins hundratals sömmerskor, som arbeta långt in på nätterna åt hvitvaruhandlande och furnisörer. Man kan visserligen säga, att det är frivilligt arbete. Men man tänke på dessa arma varelser, som för en knapp arbetsförtjenst sitta länge uppe om natten! De förstöra sin syn, blifva sjukliga och ensidigt utvecklade genom tramandet på symaskinen. Hvad hindrar att, om Riksdagen nu medgifver i denna fråga om bageriarbetarne en hemställan till Kongl. Maj:t, en vacker dag från det ena och andra hållet kommer begäran om detsamma? Och till slut vet man icke, hvar det kan stanna!

På dessa grunder ber jag att få yrka afslag å lagutskottets hemställan.

Herr Nyström, Carl: Jag kan äfven lyckligtvis lofva att yttra mig rätt kort. Ty allt hvad som i denna fråga framkommit rörande hygien, sjukdomar, snygghet m. m. m. och som vidlyftigt behandlats i frågans olika skeden, kan jag lugnt lemna å sido för det första därför, att hvarken den föreliggande motionens yrkande eller klämman i utskottets betänkande sysselsätter sig med dessa saker, och för det andra därför, att helsovårdsnämnden har både magt och vilja att i dessa saker bringa rättelse antingen, som jag hoppas, med bagaremästarnes medverkan och goda vilja eller i nödfall mot densamma. Detta behöfver således ej vidare behandlas, utan frågan gäller uteslutande arbetstiden. Jag vill

då först fästa uppmärksamheten derå, att det syfte eller den fråga, som ursprungligen satte denna rörelse i gång, nemligen nattarbetet, är så att säga undangjord. Man började med att yrka, att nattarbete ej skulle ega rum. Nu har man kommit så långt, att man inser, att det är en nödvändighet. Det är ej heller värdt att vara ängslig deröfver, då så många andra yrken måste behålla och visat sig utan allt för stor skada eller fara kunna behålla nattarbete. Utom de redan nämnda hafva vi jernvägsdriften, sjömännens tjänstgöring m. m. Man kan ej undanrödja eller komma ifrån nödvändigheten af nattarbete, och som herrarne väl veta, är i den alldeles färska tyska förordningen nattarbetet bibehållet. Herr Treffenberg nämnde med en viss triumf den der förordningen, men egendomligt nog kunna äfven vi, som motsätta oss hans förslag, triumfera öfver den lagens tillkomst, och vi hafva icke något emot att åberopa densamma. Således är nattarbetet en undangjord fråga. Men det återstår två frågor i afseende på dessa tider, den ena, huru lång den sammanlagda arbetstiden är på dygnet, den andra, huru hvilotiden är fördelad. I afseende på arbetets längd föreligger från bagaremästarna i den broschyr, som herrarne alla känna, en framställning, som jag tror hafva lika godt skäl för sig som de i motsatt riktning gående uppgifterna i en annan. Arbetstiden är 11—12 timmar eller ungefär densamma, till och med något under den färska tyska lagens. Det kan ej anses vara så öfverdrifvet mycket, då det antydes, att det fins pauser i arbetet. Men i en punkt — det måste jag medgifva — är saken något oklar, nemligen i afseende på den oafbrutna hvilotiden. Den tyska lagen föreskrifver, att det skall vara 8 timmars *sammanhängande* hvila. Detta hafva ej våra bagaremästare kunnat lofva. De hafva lofvat *sammanlagdt* 10 timmars hvila under dygnet, och de äro karlar att hålla hvad de lofva. Men de hafva ej kunnat utlofva 8 timmars *sammanhängande* hvila såsom i Tyskland. Den förste talaren sade, att han hört enskildt sägas från bagaremästarna, att man trodde sig om att kunna åstadkomma äfven en sådan ordning. Men i deras broschyr, som kan anses innehålla hvad de mera offentligt förbundit sig till, står ej så. Kunna nu bagaremästarna hålla sitt löfte om 10 timmars *sammanlagd* hvila, så är den saken icke så oantaglig. Det fins en mängd yrken, der hvilans hvila måste på det sättet fördelas på flere perioder. Inom ett yrke, om hvilket jag har någon kännedom, nemligen sjömännens, måste befäl och manskap i allmänhet gå i vakter, hvardera af fyra timmars varaktighet. Ehuru alltså dygnet uppdelas i 12 timmars arbete och 12 timmars hvila, förekommer dock ej *sammanhängande* hvila längre än 4 timmar. Detta går för sig, och om bagaremästarna kunna gifva 10 timmars hvila med t. ex. 4—6 timmar i rad, kan det också inom detta yrke sannolikt gå för sig. Så står frågan om tiden, och jag tycker, att hvad bagaremästarna utlofvat kan vara antagligt. Jag skulle önskat, att 8 timmars *sammanhängande* hvila kunde beredas arbetarne; men detta synes vara omöjligt, och då få de likasom sjömännen foga sig i en annan ordning.

Herr Treffenberg har med mycken ifver framhållit, att om

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

äfven så skulle vara, att den fabriksmessiga bagerirörelsen ginge tillbaka med alla de bedröfliga följderna deraf i öfrigt, skulle han likväl ej beklaga sig deröfver, ty man kunde ju gå tillbaka till hembagerierna och bakningen i hemmen. Han gaf sådana detaljerade anvisningar om degens behandling och talade så ifrigt för saken, att talaren sjelf nästan råkade i jäsning. Jag tror, att detta vore en tillbakagång och att man förgäfvades skulle försöka ersätta den utvecklade fabriksindustrin med sådana hjälpmedel som han nämnde. Varorna blefve både sämre och dyrare. Och jag vet, att i många familjer, der man försökt sig på detta substitut, har man tröttnat.

Det är visserligen sant, att herr Treffenberg framhållit åtskilliga synpunkter, som äro beaktansvärda, och har äfven framhållit en hotelse, när han säger, att han hvarje år skall återkomma med sin motion eller sin bannlysnings*bulla*, såsom han kallade den för att fortfarande hålla sig inom bagarnes terminologi. Det är visserligen en sak att tänka på, men jag vågar försäkra, att vi skola med glädje taga emot hans bagerimotion en gång om året, om han blott stannar qvar många år ibland oss. Att få hans motion skall vara en ringa sak mot glädjen att få behålla honom qvar.

När han nu vidare under sitt anslående tal om dessa frågors betydelse sade, att vi skola gifva desamma litet gehör och om möjligt bifalla hans motion, emedan den sociala pendelns rörelse, såsom hans uttryck var, måste för oss vara bestämmande, så skola vi taga fasta på denna bild och ej glömma, att pendeln svänger *fram och tillbaka*. Och det skulle kunna hända, att denna fråga, som blifvit en sensationsfråga, i det fallet lyder pendelns lag. Man bör kanske ändå icke lagstifta efter en rörelse eller norm, sådan som pendelns, hvilken oaktadt sina svängningar ej kommer ur fläcken.

Summan af saken är den: om herrarne finna frågan om den sammanhängande hvilotiden vara så viktig, att den bör läggas till grund för ett särskildt undantagsförfarande i afseende på bageriarbetarne, då kan det finnas skäl att rösta i den riktning utskottet går. Men om herrarne finna, att denna lilla punkt, som är det enda som återstår af det hela, i grunden är en statistisk fråga och såsom sådan kan få rum inom ramen af den statistiska utredning, som Riksdagen redan beslutit, finnes intet skäl att fatta ett särskildt beslut, som kommer att te sig såsom ett särdeles kraftigt inlägg emot ett visst yrke och såsom en begäran att försätta detta yrke i en undantagsställning. Om herrarne tycka att dertill ej fins skäl, bör lagutskottets förslag förkastas, hvartill jag yrkar bifall.

Herr Fehrman: Af den förda diskussionen kan jag förstå, att det i denna kammare ingalunda är populärt att i föreliggande sak tänka på sätt jag tänker, men jag kan icke neka till att mina sympatier tendera åt lagutskottets förslag. Jag vill gerna för min del vara med om att göra det lilla jag förmår till våra arbetares verkliga fromma. Att söka skaffa dem ökad politisk rösträtt och dylikt intresserar jag mig icke för, ty den tjänst, jag

dermed skulle kunna göra dem, anser jag vara mera än tvifvelaktig, men om man i det syfte, hvarom här är fråga, skulle kunna bereda arbetarne skydd, tror jag att det vore Riksdagen och Kammaren värdigt. Man talar om det fria aftalet, ja, det förstås; men skall ett aftal vara fritt, måste också parterna å ömse sidor vara fria; är den ena svagare, kommer han gifvetvis att ligga under. Det är arbetaren jag måste anse såsom den svagare; det är därför jag skulle önska, att han måtte kunna få det skydd, staten möjligen i detta fall skulle kunna bereda honom. Då nu ej fråga är om annat än att aflåta en skrivelse till Kongl. Maj:t om utredning i saken, vill jag för min del icke motsätta mig densamma, då den afser att utreda förhållanden, hvilka man svårligen kan undgå att anse såsom missförhållanden. Talet om att, ifall Riksdagen skrifer och Kongl. Maj:t derpå för Riksdagen framlägger ett lagförslag, skulle Riksdagen redan genom sin skrivelse hafva bundit sina händer, kan jag för min del icke förstå; dermed att Riksdagen begär en utredning har Riksdagen, om utredningen sedermera föranleder förslag till lag, icke, såvidt jag kan finna förklarar sig redo att antaga hvilken lag som helst. Riksdagen har väl alltid i hvarje fall qvar sin rätt att pröfva de lagförslag, som framläggas.

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

Det har sagts, att de större bagerierna skulle genom ett ingripande från statens sida komma att gå under, och att det skulle för bageriarbetarne komma att medföra ondt och icke godt, i det att de möjligen komme att sakna arbete. Jag ber då att få betona hvad äfven herr Treffenberg har anmärkt, att hembagerier skulle komma att träda i stället för de större bagerierna, och huruledes en åtgärd i den rigtningen skulle medföra, att hemmen och familjerna genom anställande af ökad tjenarepersonal skulle i större mån än nu är förhållandet öppnas för den tjänande klassen, den manliga såväl som den qvinliga. I detta förhållande finner jag en så stor fördel, att det är så långt ifrån ett motiv för mig att rösta emot detta förslag, att det i stället ytterligare stärker mig i mina sympatier åt det hållet. Ja, jag tror det vara en mycket stor och afsevärd fördel för arbetarne att de så mycket som möjligt hafva tillgång till anställning i familjer och der få hafva sina hem i stället för att vara hvad man kallar lösa arbetare. I händelse det kommer att begäras votering, röstar jag för bifall till utskottets förslag.

Herr von Stapelmobr: Då motionären herr Treffenberg i ett vidlyftigt och varmt hållet anförande i hufvudsakliga delar bemött de anmärkingar, hvilka gjorts mot hans motion och mot utskottsbetänkandet, skulle jag, oaktadt jag deltagit i ärendets behandling inom lagutskottet och der biträdt det slut, hvartill utskottet kommit, icke hafva begärt ordet, derest icke en talare på östgötabanken fält ett yttrande, som gifvit mig anledning dertill. Han yttrade nemligen, att han icke ville vara med om någon lagstiftning, som inskränkte arbetsfriheten, utan ansåge, att i detta fall bör det fria aftalet vara rådande. I likhet med denne talare

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

sätter jag högt frihet i aftal emellan arbetsgifvare och arbetstagare, men jag medgifver icke, att denna frihet får vara obegränsad eller taga en sådan utsträckning, att den ene, begagnande sig af den andres svagare ställning eller undertryckta belägenhet, får tillförsäkra sig och tillgodogöra sig dennes arbetsförmåga på ett sådant sätt, att denne senare uppenbarligen skall lida men till kropps- och själskrafter. Mot sådana aftal bör staten, som det tillhör att skydda sina medlemmar, inskrida och söka, så vidt möjligt, förekomma dem eller åtminstone undanrödja väsentliga olägenheter deraf. Denna åsigt tror jag har fått fast fot i det politiska åskådningssättet i vårt land samt fått erkännande och uttryck i flera utkomna författningar; jag erinrar om lagen mot minderåriges användande i fabriker, om förbud för minderåriga att nattetid idka försäljning af vissa varor, om författningen rörande sättet vid fabrikation af fosforstickor och lagen om skydd mot yrkesfara. Denna åsigt har dessutom blifvit bestyrkt genom erfarenheten från främmande länder, hvadan dess rigtighet synes mig kunna sättas utom allt tvifvel.

Samme talare nämnde, att han ansåg det fördelaktigast att låta frihet och ömsesidig öfverenskommelse ordna förhållandet emellan arbetsgifvare och arbetstagare. Jag är äfven af den mening, att det skulle vara fördelaktigast, om så kunde ske, men detta förutsätter en utvecklade humanitetskänsla och ett tillbörligt beaktande af ömsesidiga intressen, hvilka förutsättningar tyvärr icke alltid äro tillfinnandes. Derfor blir slutet ofta nog en stark spänning parterna emellan, hvilken urartar till öppen fejd, visserligen med vapenstillstånd då och då, men uppblossande igen, så snart den svagare finner tid och tillfälle vara inne att skaffa sig revanche. Sådant alstrar bitterhet i sinnena, oroar samhället och skadar näringslivet, hvarför jag icke hyser någon tvekan om, att det är statens uppgift att träda fram och söka i god tid genom väl afpassade reformer förekomma dylika följder.

Den förste talaren nämnde, att han ansåg bageriyrket icke vara af så helsomenlig natur, att något ingripande från statens sida bör ifrågakomma. Jag tror icke heller, att detta yrke i och för sig är sådant, att det icke låter sig ordnas och ledas på ett sådant sätt, att det icke mer än andra näringar undergräfvat arbetarnes helse; men jag är öfvertygad om, att det sätt, hvar på arbetsmetoden på många ställen fått utveckla sig, har gjort detta yrke till en näring af ganska helsovådlig beskaffenhet. För att tillfredsställa allmänhetens smak och vana att få färskt bröd om morgnarna och på det att arbetsgifvarne må kunna göra sig så stor vinst som möjligt af arbetarnes krafter och det i rörelsen nedlagda kapital, har en del bagerigöromål förskjutits till den del af dygnet, som enligt naturens ordning är afsedd för hvilat; och sedermera under dagen fortgår arbetet med kortare eller längre afbrott. Detta arbetssätt gör nödvändigt, att arbetarne hafva sina bostäder och sin kost på arbetsstället. På sätt redan vid förra riksdagen, då denna fråga var före, framhölls, ställer detta arbetssätt väsentliga svårigheter i vägen för arbetarna att bilda fa-

miljer eller åtminstone njuta af familjelifvet, såsom det står andra näringsidkare öppet. Bageriarbetarne nedtryckas äfven i en sämre social ställning än kamraterna inom andra yrken. Att ett sådant lif år efter år och utan utsigt till förbättring i längden måste för arbetarne hafva ett dåligt inflytande på deras helsa och förslappande inverka på deras själsförmögenheter, anser jag ligga i öppen dag. Den förste talaren sade, att, enligt utaf arbetareförsäkringskomitén lemnade statistiska uppgifter, skulle medellifslängden för bageriarbetarne icke vara så låg. Jag skall bedja att få uppläsa ett moment ur samma komités utlåtande, hvilket lyder sålunda: "Till de mera ohelsosamma yrkena hör i vårt land bagerihandteringen. Bland dödsorsaker, hvilka i mera ovanlig grad förekomma bland bagare, märkas hjern- och nervsjukdomar, sjukdomar i cirkulationsorganen, samt infektions- och förgiftningssjukdomar, hvaraf respektive 11,4, 10,5 och 10,1 procent af dödsfall bland bagare föränledas, medan motsvarande procenttal för manliga yrkesutöfvare inom industrien i dess helhet utgöra respektive 7,5, 4,1 och 5,9 procent". Dermed vill jag äfven sammanställa följande omdöme, som finnes intaget i herr Treffenbergs motion: "Det medicinska sällskapet i Kristiania har efter en diskussion, hvarunder samtliga talare förklarade sig ense om skadligheten af nattarbetet i bagerierna, beslutat ett uttalande, som går ut derpå, att sällskapet, inseende det beklagliga i det bestående förhållandet, anser det önskvärdt, om förändring häri kunde åstadkommas". Det har här påpekats, att en del inom bageriyrket rådande missförhållanden äro af den beskaffenhet, att de skulle kunna undanrödjas af helsovårdsnämnd. Det är nog så, att en del af dessa missförhållanden borde kunna afhjelpas genom att arbetsgifvare och arbetstagare mera aktgifva på sundhetens och renlighetens kraf och genom helsovårdsnämndens mera energiska och effektiva ingripande; men detta skall dock icke kunna undanröjda sjelfva hufvudorsaken till det betryck, hvori bageriarbetarne befinna sig eller följden af en för lång eller olämpligt fördelad arbetstid. Jag vet väl, att nattarbete förekommer äfven inom andra näringar, t. ex. vid sågverk, hyttor och boktryckerier o. s. v., men jag tror, att detta arbete icke är fortlöpande år efter år, utan af kortare varaktighet, och att trycket af dessa missförhållanden utjemnas genom en bättre fördelning af arbetstiden och genom anordnande af arbetslag, som tura om att arbeta natt eller dag.

Huruvida nattarbete är nödvändigt vid bagerierna, vill jag icke inlåta mig på, ty den saken förstår jag icke. Den förste talaren anförde i detta afseende ett yttrande ur en broschyr, som bageriidkarne för några dagar sedan kringsändt, och hvilken äfven jag fått; men deremot vill jag ställa ett yttrande ur en broschyr, hvilken i dag låg på våra pulpeter och är från Stockholms bageriarbetare. Der heter det i fråga om nattarbete: "Enligt arbetsgifvarnes påstående är nattarbetet oundvikligt för bagerihandteringen (och särskildt för fin- och hvetebrödsbagerierna), förnämligast därför, att det är arbetsgifvarnes pligt att uppfylla allmänhetens önsknigar att få färskt morgonbröd, och framhålla de

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

bland annat, att det färska morgonbrödet har blifvit ett verkligt behof för vår tids kulturmänniska i städerna. Men härtill kunna vi foga den ej ovigtiga upplysningen, att det bröd, som för närvarande (och särskildt i Stockholm) utbjudes till allmänheten på morgonen, visst icke är färskt, utan att mycket af detta bröd, deribland "kaffebrödet", är bakadt vid 7- eller 8-tiden qvällen förut, ja ofta mycket tidigare. Arbetsgifvarnes häruti visade ömhet för allmänheten och månhet om dess intressen är blott och bart en fras".

Hvilken af de båda parterna nu har rätt, känner jag icke och vill icke ingå i bedömande af den saken; det torde komma att framgå af den utredning, lagutskottet önskar, om den kommer till stånd. Om nu emellertid förhållandet inom åtskilliga andra näringar skulle vara enahanda med det, hvaraf bagerinäringen är lidande, eller att arbetstiden är alldeles för lång och olämpligt fördelad, anser jag detta icke vara något skäl för Riksdagen att afslå motionen, utan bör väl endast föranleda dertill, att staten eller lagstiftarne egna sin fulla uppmärksamhet äfven åt de andra näringarna, när uti detta afseende behofvet klart och tydligt och bestämt träder i dagen.

Bageriarbetarnes arbetsvilkor hafva, såsom af flere talare under debatten vidrörts, gjorts till föremål för sakrika och noggranna undersökningar i flera länder, såsom Norge, Tyskland och flera af Nordamerikas förenta stater, och resultatet af dessa undersökningar hafva visat, att det varit nödvändigt att genom lag ordna arbetstiden inom bagerierna. Kan det då vara olämpligt eller för tidigt, att äfven svenska Riksdagen nu lyssnar till bageriarbetarnes genom motionärerna framställda begäran om hjälp, och söker genom regeringen få en opartisk, allsidig och fullständig utredning af alla de omständigheter, hvilka kunna inverka på frågan, så att regeringen och riksdagen må kunna erhålla en fast grundval för bedömande af den frågan, huruvida statsmagterna i lagstiftningsväg här böra ingripa eller icke? Jag tror det icke; lika litet som jag tror, att en sådan utredning skulle kunna, på sätt man synes frukta från vissa håll, verka skadligt på andra näringar. Icke heller synas mig bageriidkarne sjelfva böra hafva något emot frågans fullständiga belysning.

Jag skulle hafva åtskilligt att tillägga, men då jag redan yttrat mig utförligare, än jag i början ämnat, vill jag nu inskränka mig till att yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Wieselgren: Vi lära väl alla hålla på grundsatsen om det fria aftalets rätt och dess stora betydelse; derom behöfva vi väl icke tvista. Sjelfva den föreliggande frågans materia skall jag icke vidröra; den har blifvit tillräckligt berörd af föregående talare, och jag har för öfrigt icke den sakkunskap i ämnet, på jag skulle våga mig in på denna del af frågan. Jag vill blott erinra, att, all aftalets frihet till trots, förhållandena kunna så gestalta sig, att misshälligheter mellan arbetare och deras arbetsgifvare uppstå, och att från hela klasser af arbetare klagorop

kunna höras, afseende att inför hela samhället konstatera, att deras frihet är blott ett sken och att de i sjelfva verket stå i en mer eller mindre trälaktig ställning, hvilken de finna oförenlig med sin egenskap af frie medborgare, oförenlig med sitt människovärde och sin människorätt. Om dylika förhållanden uppstå, och sådana uppstå ofver allt i de olika staterna, så finnas ju olika sätt att gå till väga. Det sätt, hvilket jag anser vara det bästa, blef för några år sedan mig meddeladt af en amerikanare, nu professor vid universitet i Baltimore, då expert vid "Departement of Labour" i Washington; han talade om åtskilliga stridigheter, hvilka uppståt derute inom vissa större yrken, och han redogjorde för, huruledes, när dylika uppstå, the departement of labour genast skickar ut åtskilliga af sina experter åt olika håll och kanter af de respektive verksamhetsfälten för att på ort och ställe göra sig underrättade om huru förhållandena gestalta sig. Sedan dessa experter hafva kommit tillbaka med sina erfarenheter, sammanfattas uppgifterna i departementet, hvilket derefter aflemnar dem till presidenten, som förelägger dem Förenta Staternas gemensamma legislation. Som herrarne erinra sig, gick Riksdagen för något år sedan in till Kongl. Maj:t och begärde åtgärder för upprättande af en arbetsstatistik; och vid denna riksdag har statsutskottet i sitt utlåtande n:o 7 a förehåft frågan om att sätta i verket hvad Riksdagen med sin föregående skrifvelse afsåg. Utskottet säger: "Hvad angår frågan om anordnande af en svensk arbetsstatistik, torde det icke kunna bestridas, att en på statistiska utredningar grundad kännedom om de förhållanden, under hvilka våra arbetare lefva, måste vara af stor betydelse för ett rätt bedömande och lösande af viktiga samhällsspörsmål"; hvarefter utskottet vidare yttrar: "Utskottet har föreställt sig, att för detta måls ernående den lämpligaste utvägen vore att göra försök med arbetsstatistiska undersökningar inom något begränsadt område. Det synes i sådant afseende önskvärdt, att någon fullt kompetent person erhöles uppdrag att anställa dylika undersökningar för någon viss mera betydande näringsgren i vårt land, samt att planen för dessa arbeten underkastades granskning af sakkunnige män, vid hvilken granskning särskildt torde böra tagas i betraktande, hvilka områden, såsom väsentliga och grundläggande, i främsta rummet böra göras till föremål för undersökning. Om tillräckliga medel till förverkligande af denna plan vore att tillgå, skulle utan tvifvel genom de försök, som sålunda under vederbörlig kontroll verkställes, vinnas en tillfredsställande ledning för lösningen af frågan i dess helhet. Genom den erfarenhet, som sådana försök komme att lemna, blefve man satt i tillfälle att begränsa uppgiften efter de i vårt land rådande förhållandena och bedöma vidden af det arbete, som vore att utföra. Ett sådant förfaringsätt borde lända derhän, att den utveckling, som saken efter hand erhöles, blefve byggd på säkra förutsättningar och komme att gå i rätt riktning".

Jag har icke kunnat underlåta att fråga mig sjelf, om icke händelsernas gång peka på den af våra olika näringsgrenar, som

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

i främsta rummet borde blifva föremål för en så beskaffad undersökning. Öfver allt, der de svaga krafterna inom samhället ligga under i kampen för tillvaron, måste klokheten och människokärleken mana samhället till försök att ombilda och bättra hvad som visar sig bero på verkliga missförhållanden. För att emellertid kunna detta, måste man intaga en klar ståndpunkt, å ena sidan säkert veta hvad som är faktiskt, å den andra fränskilja hvad som är öfverdrift och missuppfattning. Detta är ju också hvad som skulle kunna åstadkommas genom ett försök i den af statsutskottet antydda rigtningen. Då bageriarbetarne derjemte i en liten broschyr, hvilken vi i dag funnit på våra pulpeter, sluta med att förklara, att de på det högsta önska "en sakkunnig, grundlig och opartisk undersökning", af hvilken de ej befara att deras uppgifter skola komma på skam, förefaller det mig, som skulle det vara mycket olämpligt, om man på denna deras önskan, att få en undersökning till stånd, svarade med ett nej. För min del kan jag icke detta; utan jag vill verkligen svara ja på deras anhållan. Jag gör det genom att yrka bifall till hvad lagutskottet här föreslagit.

Herr Sandberg: Jag har begärt ordet endast för att tillkännagifva, att jag i likhet med förra året kommer att, i händelse votering eger rum, rösta med herr Treffenberg. I afseende å hvad herr Nyström yttrade derom, att många andra, såsom sömmerskor, grufarbetare och sjömän m. fl., äfven hafva allt för stor arbetstid och nattarbete, ber jag få anmärka att, om så verkligen är förhållandet, torde det väl icke utgöra något hinder för att söka bereda bageriarbetarne någon hjälp genom att åstadkomma den utredning, som de önska.

Herr Unger: Jag har anledning hoppas, att en sådan undersökning genom opartiska personer, hvarå den näst siste ärade talaren häntydt, då han erinrat om hvad statsutskottet i det afseendet förordat skulle kunna komma bageriarbetarne till godo derigenom, att först skaffades materialier för frågans bedömande och sedan kunde tagas i öfvervägande, hvad som skulle kunna göras. Men jag kan för min del icke vara med om sådan skrifvelse som den, hvarom här är fråga. Den innebär en anhållan, "att Kongl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga i öfvervägande, om och i hvad mån lagbestämmelser angående arbetstiden för arbetare i bageriyrket må vara erforderligt". Nyss hörde jag visserligen en talare säga, att man kan ju skriva, man behöfver därför icke taga konsekvenserna af skrifvelsen. Den åsigten kan jag icke dela, ty då skulle man ju kunna utan vidare ompröfning skriva om och falla Kongl. Maj:t besvärlig med alla möjliga ändamålslösa utredningar. Jag frågar nu: skulle kammaren vilja komma fram med en lagstiftning, hvarigenom arbetstiden för bageriarbetarne bestämdes? Tror kammaren, att man kan göra gällande en sådan lagstiftning? Och hvartill skulle den gagna, då man icke kan reglera arbetslönen? Om det föreskrifves, att ingen får arbeta mer

än 10 timmar om dagen, huru skulle man kunna förhindra en arbetare att på det fria aftalets väg gå emot ett dylikt lagbud, och om man dertill bestämde, att en bageriarbetare skall hvila 8 timmar i sänder, och någon komme till mig och sökte arbete, måste jag först göra honom den frågan: "Har ni förut i dag arbetat 10 timmar, och har ni soffit i 8 timmar, annars kan jag icke taga er i mitt arbete".

*Ifrågasatt
lagstiftning
om arbetstiden
i bagerier.
(Forts.)*

Det skulle således här gälla att genom lagstiftning förhindra det fria aftalet mellan arbetsgifvare och arbetare. Men, mina herrar, detta kan icke genom lagstiftning regleras, såvida man icke vill förklara kontrahenterna omyndige, och till följd deraf oberrättigade att med laga verkan ingå aftal. På dessa grunder kan jag, lika litet nu, som vid förra riksdagen, vara med om någon skrivelse i sådan syftning, som här är i fråga.

Jag yrkar afslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, att i afseende på föreliggande utlåtande yrkats dels bifall till hvad utskottet hemställt, dels ock afslag derå.

Härefter gjorde herr vice talmannen propositioner jemlikt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på afslag å utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Flere ledamöter begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—36;

Nej—89.

Föredrogs å nyo bevillningsutskottets, den 7 och 10 i denna månad bordlagda betänkande n:o 12, angående vilkoren för tillverkning af bränvin.

*Om höjning af
tillverknings-
skatten för me-
lassbränvin
m. m.*

Om höjning af
tillverknings-
skatten för me-
lassbränvin
m. m.
(Forts.)

Herr af Burén: Jag anhåller, att kammaren måtte besluta, att detta betänkandes första och andra punkt skola behandlas i ett sammanhang.

Denna hemställan bifölls.

Sedan båda momenten i utlåtandet blifvit upplästa, anförde:

Herr af Burén: Det är förunderligt, att vårt land har så svårt att taga lärdom och draga nytta af den erfarenhet, som i ekonomiska frågor redan vunnits i andra länder. Så har man i Tyskland och Österrike-Ungern efter hand inledt den handtering, som heter melassbränning, på sundare och lämpligare vägar. Enligt hvad professor Wagner i sitt statistiska arbete, angående spritfabrikationen meddelat, hafva af 227 sockerfabriker i Österrike-Ungern, 86 öfvergått till att göra socker af melass, och i Tyskland af 333 sockerfabriker hafva 160 stycken gjort på samma sätt. Under samma tid hafva melassbränneriernas antal i Österrike-Ungern, sjunkit från 100 till 38 och i Tyskland från 34 till 24. Nu har Tyskland det oaktadt för ett år sedan beslutat en förhöjning af skatten på tillverkningen af melassbränvin för att till fromma för jordbruket hindra denna handterings skadliga verkningar.

Af föreliggande betänkande finnen I, mina herrar, att utskottet har afslagit motionerna. Jag skall nu be att något få bemöta de skäl, som varit för utskottet afgörande. Sitt förnämsta stöd har utskottet i de utlåtanden, som af Kongl. Maj:ts infordrats från Konungens befallningshafvande i Malmöhus, Blekinge och Gotlands län. Det af dessa åberopade skälet lyder, "att den föreslagna skatteförhöjningen å melassbränvin skulle framkalla stora betänkligheter såsom innebärande ett gynnande af den ena inhemska näringen på den andras bekostnad". Såsom I finnen, mina herrar, är det två intressen, som här kämpa mot hvarandra: det svagare jordbrukets, potatisodlingens intresse, som omfattar hela vårt land, och det starkare jordbrukets melassintresse, som omfattar endast de delar af vårt land, der sockerfabrikation kan bedrifvas. Det synes därför, som om det åberopade skälet icke skulle hafva det inflytande eller den verkan, som det nu har fått. Och hade Kongl. Maj:ts regering infordrat utlåtanden från de potatisodlande länen för öfrigt, hade säkerligen uppfattningen varit annorlunda.

Ett af de län, från hvilka regeringen infordrat utlåtanden, nemligen Kristianstads län, har dock haft en afvikande mening. Kongl. Maj:ts Befallningshafvande derstädes yttrar nemligen, "att för afvärjande af den fara, som synes hota jordbruket uti ifrågasvarande afseende, en lämplig utväg, som icke skulle kränka något berättigadt intresse, vore att föreskrift meddelades derom, att all af melass tillverkad sprit skulle vid bränneri denatureras, innan den utsläpptes i rörelsen". Detta förslag, som äfven framstälts i utskottet, har utskottet icke velat acceptera, emedan icke någon direkt motion derom föreligger. Jag för min del tror dock, att

utskottet med god vilja skulle kunnat begagna sin motionsrätt och inkomma med ett förslag, öfverensstämmande med det, som länsstyrelsen i Kristianstad förordat.

Vidare säger utskottet: "Med nu gällande skattelag för hvitbetssockertillverkningen kan hvitbetssocker ej tillverkas för export, utan är tillverkningen begränsad till landets egen förbrukning af socker". Ja, det skulle nog kunna låta säga sig. Men då man vet, att samma förhållande eger rum i afseende å spritfabrikationen, att sprit numera icke kan tillverkas för export, utan att tillverkningen deraf är begränsad, till landets egen förbrukning, så kan jag för min del icke inse, att det i och för sig kan vara för staten nyttigt, att så mycket brännvin som möjligt i vårt land produceras och konsumeras.

Utskottet säger vidare, att af den quantitet melass, som sista året utgjorde 17,500 tons, kan icke fullt en tredjedel af Sveriges hela nuvarande tillverkning af sprit framställas. Sveriges nuvarande tillverkning af sprit uppgår till ungefär 30 millioner liter, och det kan ju ej vara likgiltigt, om ytterligare en tredjedel deraf tillkommer, tillverkad af melass. Jag vet väl, att man svarar mig, att konsumtionen ändock icke ökas, utan blifver snarare mindre än större. Ja, väl vore det. Men då melassbrännvinet kan tillverkas för mycket lägre pris, så fruktar jag, att rusdryckslasten är så stor, att en ytterligare konsumtion kan befaras. Så är alltid förhållandet, då en vara blifver billigare på andra områden, och så tror jag förhållandet blifva äfven i detta fall.

Utskottet säger vidare, att det bästa sättet att använda denna melass är otvifvelaktigt den, att den vinner afsättning för export. Men hur i all världen vill utskottet, att en export af melass skall kunna ega rum, då Frankrike helt nyligen satt så godt som importförbud, och då i Tyskland, i Magdeburg, som utgör huvudstationen för melassaffärerna i Tyskland, sista noteringen för melass var för 50 kgm, 1 Mark, 10 pfennige å 90 öre, motsvarande 1: 60 å 2 kronor per 100 kgm. Nej, den export, som utskottet här framhåller, skulle egt rum 1895, gäller icke melass, utan den gäller sirup. Det är nemligen så, att i kommerskollegii berättelse under rubriken "melass" upptages äfven sirup och socker. En ledamot af bevillningsutskottet upplyste också ganska riktigt, att sirup exporteras till Frankrike.

Vidare säger utskottet mycket sant, att melassen har ett stort fodervärde, och är synnerligen lämpligt såsom fodermedel. Ja, detta borde väl varit ett skäl för utskottet att göra något i det syfte, som motionärerna begärt, och icke afslå motionerna helt och hållet. Ty det är ju alldeles klart, att då melassen betingar ett pris af 2 å 3 öre till foder, och mera kan icke jordbrukaren betala, emedan det motsvarar melassens värde som kreatursfoder, och då sockerfabrikerna kunna, genom att förvandla melassen till brännvin, få mera för den, än 2 å 3 öre, dubbelt så mycket, så är det alldeles påtagligt, att detta för vårt jordbruk synnerligen värdefulla kraftfoder, kommer att förvandlas till brännvin.

Utskottet beskyller motionärerna för att hafva gjort sig skyldiga till en "betydlig öfverdrift", då motionärerna hafva fram-

Om höjning af
tillverknings-
skatten för me-
lassbrännvin.
n. n.
(Forts.)

hållit faran för melassbränningsens förderfliga inflytande på jordbruket. Det är, synes mig, en orättvis beskyllning, i all synnerhet som Kristianstads länsstyrelse har sagt, "att verkligen en fara här föreligger, som synes hota jordbrukarne" och detta ej endast i det afseendet, att potatisodling bedrifves i hela vårt land, utan äfven derigenom, att jordbrukarne skulle gå miste om ett kraftfoder, som ju, enligt hvad som konstaterats af vetenskapsmän både inom och utom landet, är synnerligen värdefullt. Vidare påstår utskottet, att den sifferuppgift i afseende på tillverkningskostnaden, som motionärerna hafva meddelat, skulle vara "uppenbarligen orimlig". Ja, huru orimlig denna uppgift är, kunna herrarne finna af finansdepartementets kontroll- och justeringsbyrås siffror, som finnas angifna i min reservation, och som till punkt och pricka öfverensstämma med motionärernas siffror.

Vidare säger utskottet: "utskottet finner det derjemte oegentligt, att bestämma olika skatt, för olika slag af brännvin". Härpå svarar jag, att bestämmande af olika skatt för olika produktioner kan vara antingen rätt och riktigt eller orätt och origtigt, men alls icke oegentligt.

Utskottet framhåller vidare de svårigheter, som skulle uppstå vid kontrollen. Byråchefen i finansdepartementets kontroll- och justeringsbyrå har sagt mig, att några sådana svårigheter förefinnas icke, om en olika skatt lades på olika slag af brännvin. Visserligen skulle svårigheter uppstå, då det blir fråga om denaturering af sprit, men dessa svårigheter, menar han, äro icke ööfvervinnerliga. Att de icke äro ööfvervinnerliga, det kunna vi äfven se från Tyskland, der 50 å 100 gånger så mycket melassbrännvin denatureras, som någonsin här skulle kunna ifrågakomma.

"Slutligen" heter det "vill utskottet påpeka, att då denna fråga redan genom ofvannämnda petition är dragen under Kongl. Maj:ts pröfning, man har anledning antaga, att Kongl. Maj:t kommer att låta verkställa den noggranna utredning, som bör föregå hvarje beslut i ämnet. "Kan man verkligen tro, att Kongl. Maj:t skulle upptaga till utredning en fråga, som Riksdagen afslagit. Nej, skall en sådan utredning ske, så måste Riksdagen nu begära den, då man icke tilltror sig, att kunna sjelf afgöra saken.

Dessa utskottets skäl, som jag nu sökt bemöta, hafva åtminstone för mig synts vara synnerligen svaga. Man frågar sig, hvarför har icke melassbrännningen tagit någon fart under de gynsamma förhållanden, som nu hafva beredts densamma. Ja, hufvudsakliga anledningen dertill är naturligen den, att osäkerhet är osäkerhet. Man har fruktat, att melassbrännningen skulle blifva högre beskattad, eller på andra sätt oskadliggöras; det har varit orsaken, hvarför den ej kommit att i större skala användas. Men varen vissa derom, att, fattar Riksdagen nu ett beslut, att ingenting göres, icke en gång en utredning i frågan, så skola vi nog inom kort få se, att denna handtering kommer att ganska betydligt florera i vårt land.

Det har af dem, som hysa samma åsigt som jag, föreslagits, att man skulle återremittera ärendet till utskottet, för att få ut-

skottet att framkomma med ett förslag, att allt bränvin, tillverkad af melass, skulle denatureras. Ja, ingen skulle hellre än jag vilja vara med om ett dylikt beslut, om jag hade den allra minsta tanke på, att det skulle kunna inom utskottet genomdrivas. Jag har därför begärt en utredning af ärendet, och då jag gick i den riktningen i mitt yrkande, att beslutande af denaturering skulle upptagas såsom en del i detta mitt yrkande, och herr talmannen benäget har upplyst mig om, att han icke kunde på ett sådant yrkande framställa proposition, så har jag ändrat detta mitt yrkande, hvarigenom det icke i sak förändrats, men dock i form, och anhåller jag nu, herr talman, att Riksdagen i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t begär en utredning i det af motionärerna angifna afseende, och att Kongl. Maj:t till nästa Riksdag ville inkomma med det förslag, hvartill en sådan utredning kan förordas. Jag anhåller om proposition på detta mitt yrkande.

*Om höjning af
tillverknings-
skatten för me-
llassbränvin
m. m.
(Forts.)*

Herr Almqvist: Om, på sätt motionärerna begära, en förhöjd skatt af 10 öre pr liter skulle påläggas sådant bränvin, som tillverkas af melass, så skulle, med den ringa skillnaden i tillverkningskostnad, detta vara nästan alldeles detsamma som förbud. Vid 1891 års riksdag förekom fråga om förbud för användning af majs till bränvinstillverkning. Bevillningsutskottet yttrade då: "I likhet med hvad utskottet yttrat, då utskottet vid föregående riksdagar behandlat framställningar om förbud mot användandet vid bränvinstillverkning af vissa råämnen, anser utskottet, att ett sådant förbud icke är öfverensstämmande med de i vår lagstiftning gällande grundsatser om näringsfrihet. Bränvinstillverkningen är en loflig näring; och bör det alltså stå en hvar tillverkare af bränvin fritt att, liksom hvarje annan näringsidkare, använda det råmaterial, han för näringens bedrivande finner mest fördelaktigt". Vidare säger utskottet, att "bränvinstillverkningen är en storindustri" och tillägger derefter, att "så vida lagstiftningen ej vill tillintetgöra denna industri, den måste tillgodose dess kraf på frihet att få begagna det råmaterial, den anser lämpligt".

Gäller detta om ett råmaterial, som icke kan produceras inom landet, så måste det gälla i ännu högre grad om ett sådant, som här kan produceras. Årets bevillningsutskott vidhåller denna åsigt äfven nu, och åtskilliga Konungens befallningshafvande i de sydligare delarne af landet, hvilkas yttrande blifvit infordradt öfver en underdånig petition i det ifrågavarande syftet, hafva framhållit de stora betänkligheter, som ett steg i denna riktning skulle vara egnadt att framkalla. Lika varm vän, som jag är af ett tullsystem, som har till uppgift att skydda den inhemska produktionen och det inhemska arbetet mot en olidlig konkurrens från utlandet, lika motbjudande och lika orimligt synes det mig vara, att inom landet uppdraga tullgränser, så att den ena provinsen skall skyddas mot den andra, den ena näringen mot den andra, ja, såsom här är fallet, det ena sättet att bedriva en näring mot ett annat sätt bedriva samma näring. Ty det skall då inträffa, att två jordbrukare, af hvilka den ene odlar hvitbetor och den andre

Om höjning af
tillverknings-
skatten för me-
lassbränvin.
m. m.
(Forts.)

potatis, skola blifva för samma tillverkning af staten på olika sätt beskattade, äfvensom att den ene får använda sitt råmaterial på ett sätt, men den andre får det icke. Jag tror, att det vore lyckligt, om vi sökte skydda våra näringar mot den utländska konkurrensen, men låte dem inom landet fritt och obehindradt utveckla sig. Detta är det principiella skäl, som är för mig alldeles tillräckligt att afstyrka de föreliggande motionerna, och jag skulle således nu kunna sluta. Men motionärerna hafva såsom hufvudsakligt skäl för sitt yrkande framhållit, hurusom genom rättigheten att af melass tillverka bränvin potatisodlingen skulle lida betydligt afbräck. Ja, såsom reservanten yttrat förut, är tillgången för närvarande ungefär 17,000 tons melass pr år inom landet, och betydligt större kan den knappast blifva, emedan sockerproduktionen redan har uppnått sin gräns. Således kan i allra ogynnsammaste fall inträffa, att denna myckenhet melass blir använd för att deraf fabricera bränvin, och då är den produkt, som uppkommer, ungefär 9 millioner liter, d. v. s. icke fullt en tredjedel af Sveriges hela tillverkning af sprit. Det kan visserligen vara, att detta icke är så litet, men faran att hela tillgången af melass skulle användas för bränvinstillverkning, är ganska ringa. Under sista året 1894—95 användes endast 2,060 tons för sådant ändamål, och man kan då knappast säga, att potatisodlingen häraf skulle lida synnerligen stort afbräck. Frågar man då, om det finnes någon anledning, att melassen skall i större omfattning, än hittills, komma att användas för bränvinstillverkning, så, på sätt jag redan nämnt, synes faran icke vara stor. Man har redan gjort den erfarenheten, att melassbränvin icke är synnerligen efterfrågadt, emedan det ej är af så god beskaffenhet, och man lär stå i begrepp att söka gifva åt melassen en sådan konsistens, att den kan lättare, än hittills fraktas på jernväg. Jag tror således, lika med utskottet, att faran för potatisodlingen för närvarande icke är så synnerligen stor, och, på sätt jag förut anfört, anser jag de föreliggande motionerna vara af principiella skäl förkastliga. Hvilken betydelse man än må tillmäta de af utskottet i öfrigt för afslag anförda skälen, så mycket torde åtminstone deraf framgå, att någon öfverhängande fara för potatisodlingen icke nu förefinnes, så att några så utomordentliga åtgärder, som de af motionärerna och reservanterna föreslagna, skulle behöfva vidtagas. Jag tror sålunda, att frågan är för tidigt väckt, och på grund af hvad jag nu haft äran anföra, yrkar jag bifall till utskottets och afslag å motionärernas förslag.

Herr Nyström, Thomas: Innan jag går att yttra mig angående frågans innebörd, ber jag att få framhålla den ställning, jag till densamma intager. Jag är varmt intresserad för sockerindustrien och sockerbetskulturen, till hvars införande i det län, som jag har äran representera, jag verksamt bidragit. Men då en för hela vårt jordbruk så viktig fråga här föreligger, måste jag ställa mig på en objektiv ståndpunkt. Jag vill för herrarne nämna anledningen, hvarför denna melassfråga uppstått. Vår socker-

fabrikation har förut haft en god afsättning för sin melass till Frankrike, men det var icke endast melass från Sverige, som skickades dit, utan afven från större delen af tyska tullförbundets fabriker, hvilka uppgå till nära 400, och från Belgiens och Hollands 230 fabriker. Då dertill kom, att all den melass, som de franska sockerfabrikerna tillverkade, skulle bearbetas till melassbränvin, så blef ett sådant öfverflöd på melass i Frankrike, att man der måste vara betänkt på att skydda sin egen industri. Jordbrukarne framstälde därför anspråk på högre importtullar. Lagstiftande magten biföll detta på sådant sätt, att den höjde importtullen på melass jemt dubbelt. Detta var emellertid knappast hälften af hvad jordbrukarne gjorde anspråk på, och man kan vara fullt säker, att om denna tull icke visar sig vara tillräcklig, kommer Frankrike att ytterligare öka importtullen på denna vara. Melassindustrien i Frankrike har stödt sig derpå, att allt vin, som Frankrike exporterar, måste försättas med alkohol. Drufspritin innehåller blott 8 procent alkohol och exportvinet måste innehålla 10 à 12 procent för att kunna duga till export. Följden blef naturligen, att det för allt vin, som Frankrike exporterade, åtgick oerhörda kvantiteter alkohol. Men härtill kommer, att i all den konjak, som tillverkas i Frankrike, ingår en stor del melass. Frankrike behöfver således oerhörda kvantiteter för sin tillverkning af konjak och vin och kunde begagna sig af import af utländsk melass, ända tills för ett par år sedan tillverkningen af hvitbetssocker tog så förvånansvärdt höga proportioner på hela kontinenten, att Frankrike måste afvisa den melass, det icke behöfde. Det visar sig sålunda, att tillverkning af alkohol af melass är lönande. Huru skulle Frankrike eljest kunnat betala omkring 5 öre pr kilogram, och då den sprit, som erhålles af melass, blir fullgod att framställa konjak och att användas till exportvin, kunna vi då tänka oss, att, såsom utskottet säger, vi icke skulle kunna af melass få ett godt bränvin? Deri tror jag, att utskottet har misstagit sig. Den konjak, som säljes här med fina etiketter i vackra buteljer, är tillverkad af melass.

Det hufvudskäl, som utskottet begagnar för sitt afstyrkande, lyder så, att "tillverkningspriset å sådant melassbränvin, som skall kunna användas till förtäring, ställer sig obetydligt, om ens något, lägre, än å potatisbränvin"; och utskottet yttrade afven, att sakkunnige personer tillfrågats härom. Ja, jag får verkligen säga, att bevillningsutskottet har haft en mycket svårlöst fråga att behandla. När jag, för att sätta mig in i densamma, skulle uppgöra kalkyler för att se, huru kostnaden stälde sig för potatisbränvin och melassbränvin, så fann jag, att jag icke kunde lösa frågan på egen hand, och tog därför råd af professor Klason vid Tekniska Högskolan. Jag skall här meddela den kostnadsberäkning, som jag uppgjort, och som justerats af professor Klason. Enligt denna beräkning är tillverkningskostnaden för potatisbränvin 13 öre pr liter. Derom äro för öfrigt alla eniga, bevillningsutskottet ifjor och i år har yttrat detsamma. Men om från denna tillverkningskostnad afdrages drankens värde, får man ett pris på potatisbränvinet af 10 1/2 öre pr liter. Huru

Om höjning af tillverknings-skatten för melassbränvin. m. m. (Forts.)

Om höjning af
tillverknings-
skatten för me-
lassbränvin.

m. m.
(Forts.)

ställer sig då kostnaden för melassbränvin? Ser man efter i de utländska journalerna, så finner man, att melassen i Frankrike kostar 5 å 6 öre pr kilogram. Går man till Tyskland, kommer man till ett annat resultat. Man ser, att priset der är betydligt lägre. Det går till 1,80 öre i medeltal; för olika slag af melass vexlar det mellan 1,62 och 1,98 och är sålunda i medeltal 1,80 öre. Går man nu något högre och enligt uppgifterna från kontroll- och justeringsbyrån tager det till 2 öre pr kilogram, uppgår kostnaden för melassen till 5 öre pr liter bränvin. Härtill kommer svafvelsyra m. m. $\frac{1}{2}$ öre, så att totalbeloppet blir 5 $\frac{1}{2}$ öre, d. v. s. $\frac{1}{2}$ öre mera, än det belopp, hvartill man kommer med begagnande af de tyska uppgifterna. Således får man en vinst af 5 öre, icke 10 öre, såsom motionärerna hafva sagt. Här säger nu utskottet, med stöd af de uppgifter, som Konungens befallningshafvande i de södra länen och Gotland lemnat, att hvitbetsockertillverkningen skall tagit sådana dimensioner, att det blifver öfverproduktion. Ja, det är sant, man kan befara detta, man såg det för ett år sedan. Men finnes då intet medel att förekomma öfverproduktion? Det utgör naturligtvis en stor fördel för hvitbetsockerfabrikerna att kunna sälja sin melass till så höga pris som möjligt, eller tillgodogöra sig så höga pris som möjligt vid användandet deraf. Professor Klason har meddelat mig, att man nu i Tyskland har börjat anlägga s. k. strontianfabriker — två eller tre äro redan färdiga — hvilka använda melass. Den innehåller, såsom bekant, 45—50 procent socker, och genom strontianmetoden kan man uttaga hela innehållet under form af raffinad och får dessutom såsom biprodukt pottaska. Dessa strontianfabriker göra härfpå en god affär. Sålunda se vi, att våra svenska fabriker, som äro få och icke hafva så stor tillverkning, kunna slå sig tillsammans och anlägga en strontianfabrik. Det är efter Tyskiands exempel, som våra sockerfabriker alltid hafva arbetat. De hafva infört alla metoder från Tyskland. Fortsätta de på den vägen, kunna de efter all sannolikhet tillgodogöra sig melassen utan förlust, och utan att göra intrång på potatisodlingen. Ty, märk väl, att tredjedelen af all den sprit, som tillverkas i vårt land, kan framställas af melass, om sockerfabrikerna icke använda sin melass på annat sätt. Att använda melassen till kreatursutfodring, ja derom talas och skrives mycket, men vi veta, att man får många goda råd, som icke hålla streck. Melassen innehåller så stor procent kali, att det icke kan vara skäl att begagna den i annat än mindre kvantiteter såsom foder åt våra kreatur. Jag tror, att man får tänka sig väl för, innan man verkställer för stor utfodring af melass.

Bevillningsutskottet säger dessutom, att det afråder från att göra någon framställning hos Kongl. Maj:t därför, att till Kongl. Maj:t redan har angående denna fråga ingått en framställning om att melass skulle högre beskattas än potatis. Men om Riksdagen nu skulle afslå att göra en dylik framställning till Kongl. Maj:t, tro icke herrarne, att det skulle vara ett tungt vägande skäl mot bifall till den gjorda framställningen, men skulle icke deremot, om Riksdagen nu i

skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att denna framställning bifalles, vågskålen härigenom betydligt tyngas till dess förmån.

På grund af dessa skäl och de, jag förut anført, vågar jag anhålla, att Kammaren behagade bifalla den framställning, som af herr af Burén blifvit gjord. Jag skulle ännu kunna anföra åtskilligt, som kunde tjena till att rad för rad gendrifva utskottets betänkande, men den långt framskridna tiden gör att jag derifrån afstår.

Om höjning af tillverknings-skatten för melassbränvin m. m.
(Forts.)

Herr Wester: Det kan icke förnekas, att, såsom ett par föregående talare hafva anført, melassbrännerierna, derest de fingo utveckla sin verksamhet, skulle så småningom omintetgöra en stor del af potatisbrännerierna. Att detta åter skulle medföra en stor fara för jordbruket i de trakter af vårt land, der, i följd af jordens magra och dåliga beskaffenhet, jordbrukaren är hänvisad till att odla potatis, kan ej heller förnekas. Men längre kan jag icke följa föregående talare. Jag tror nemligen, att utskottet knappast kunnat komma till annat resultat, ty frågan föreligger icke så vid innevarande riksdag. Det rätta torde nemligen vara att allt melassbränvin denatureras, men då ingen af motionärerna yrkat detta, kunde utskottet icke heller föreslå det. Då det denaturerade bränvinet användes allt mer och mer inom industrien, så att förbrukningen deraf, enligt hvad utskottet uppgifver, år 1888 utgjorde omkring 600,000 liter och nu uppgår till inemot 1,800,000 liter eller nära tre gånger så mycket, så skulle melassbränvinet således på detta område vinna en riklig användning.

Att bestämma olika skatt för melassbränvin och för potatisbränvin anser jag vara mindre lämpligt, bland annat af det skäl, att både melass och potatis ofta användas vid samma brännerier. Utskottet hade således endast en utväg att välja, nemligen att föreslå en skrifvelse till Kongl. Maj:t. Men utskottet säger, att, "då denna fråga redan genom ofvannämnda petition är dragen under Kongl. Maj:ts pröfning, man har anledning antaga, att Kongl. Maj:t kommer att låta verkställa den noggranna utredning, som bör föregå hvarje beslut i ämnet". Vid sådant förhållande anser äfven jag, att någon vidare skrifvelse till Kongl. Maj:t icke erfordras. Utskottet grundar ju sitt beslut derpå, att frågan redan är dragen under Kongl. Maj:ts pröfning, och således kan jag icke, i likhet med den högt ärade förste talaren, finna att, om motionerna afslås på de skäl, som motiveringen innehåller, regeringen kan helt och hållet förbigå frågan.

Jag skulle kunna stanna här, men den andre talaren i ordningen anförde ett skäl, som enligt min tanke ej bör lemnas obehöft. Han sade nemligen, att en lagstiftning i motionernas syfte skulle innebära att ställa den ena näringen mot den andra, att gynna den ena näringen på den andras bekostnad. Detta påstående kan jag deremot icke anse ega berättigande i denna fråga. Hvarför frukta potatisbrännerierna melassen, och hvarför kan melassen täfla med potatisen? Jo, helt enkelt därför, att staten har skyddat sockerbruksnäringen, så att den kan åstadkomma me-

Om höjning af
tillverknings-
skatten för me-
lassbränvin
m. m.
(Forts.)

lassen till den omfattning och det pris, att fara kan uppstå, att densamma uttränger andra berättigade näringsgrenar. Sedan jag således understrukit hvad utskottet i sin motivering sagt om att denna fråga redan förut dragits under Kongl. Maj:ts pröfning, anhaller jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Odelberg, Theodor: Jag begärde ordet för att bemöta den andre värde talarens anförande. Jag medgifver mycket gerna, att det är motbudande för hvar och en, som skattar vår näringsfrihet högt, att på lagstiftningens väg söka förebygga, att en inhemsk råvara, billigare än den, som förut användts, brukas till framställande af en produkt, och på sådant sätt skydda den ena näringen mot den andra, här potatisbränningen mot hvitbetssockertillverkningen. Men vi skola taga i betraktande, först och främst, att hvitbetssockerindustrien i vårt land har blifvit så skyddad, att en liten inskränkning icke kan vara farlig. Och hvad bränvinslagstiftningen beträffar, så är densamma hvad angår såväl försäljningen som tillverkningen helt och hållet en undantagslagstiftning, och denna har vid så många tillfällen slagit näringsfriheten för örat, att ett slag till icke kan göra så mycket. Åtminstone skapas derigenom icke något prejudikat.

Om vi nu icke fästa oss vid försäljningslagen utan blott vid tillverkningslagen, skola vi finna, först och främst, att tillverkningen af bränvin icke får öfverskrida en viss kvantitet vid hvarje bränneri. Vidare att tillverkningen får ske endast under vissa månader. Möjligt är ju, att dessa bestämmelser tillkommit i nykterhetens intresse, men jag tror dock, att man har berättigade skäl att antaga, att lagstiftarens mening äfven har varit att bibehålla denna industrigren såsom en binäring till jordbruket och söka förhindra, att den öfvergår till storindustri. Jag anser, att denna industri bör förblifva hvad den varit, en binäring till jordbruket, då den förädlar en för jordbrukaren svåräfsättlig och svårtransportabel vara och dessutom lemnar en biprodukt, dranken, som för kreatursskötseln har ett ofantligt stort värde. Då nu den bränvinsbrännande jordbrukaren ser, att denna hans binäring är efter år öfvergår allt mer och mer i de stora sockerbruksbolagens händer, må man ej undra att han känner sig ängslig, hvartill han har desto mera skäl, då här är fråga om att förädla en råvara, melassen, som synes ega stort värde såsom kreatursfoder, men förädlad icke lemnar någon biprodukt, som har värde såsom kreatursfoder.

Jag för min del kan dock icke alldeles dela motionärernas åsigt om rätta sättet att gå tillväga för att minska bränvinsbränning af melass eller att belägga dylikt bränvin med högre skatt. Mig tilltalar då långt mera det förslag, som framstälts af Konungens befallningshafvande i Kristianstads län, eller att allt bränvin, som tillverkas af melass, skulle denatureras. Derigenom skulle, efter hvad jag tror, hvitbetssockerfabrikerna icke lida så stort intrång, och potatisbrännerierna vore dermed skyddade. Afven skulle flere tekniska näringar få en billig råvara i det denature-

rade melassbränvinet. Denna sprit skulle komma att mer än nu är fallet användas till lyse och bränsle. Frågan är emellertid ganska svår att afgöra, men då den nu genom petitionen är öfverlemnad till Kongl. Maj:t, tager jag för gifvet, att den kommer att blifva allsidigt bedömd. Och i fall Kongl. Maj:t anser det nödigt, lärer nog proposition i motionernas syfte komma att för Riksdagen tramläggas. Jag har icke något yrkande att göra.

*Om höjning af
tillverknings-
skatten för me-
lassbränvin
m. m.
(Forts.)*

Herr Wijk: Äfven inom det län, jag har den äran att representera, har sports mycken oro bland bränvinsbrännarne, i följd deraf att bränvin börjat tillverkas af melass. Den ärade ledamot af utskottet, som försvarade dess utlåtande, yttrade, att det vore en orimlighet att beskatta olika slag af bränvin olika. Ja, denna uppfattning är fullkomligt riktig, och jag skulle kunna underskrifva densamma, men endast under en förutsättning, nemligen att råvarorna, af hvilka bränvinet tillverkas, äro likstälda. Jag frågar eder, mine herrar: är detta verkligen fallet? Är icke hvitbetsodlingen ganska väsentligt skyddad? Är icke den rikaste jorden i vårt land, den del af vårt land, som lefver under de lyckligaste klimatiska förhållandena, redan tillräckligt skyddad? Den del åter, der potatisodlingen eger rum, är — det få vi alla erkänna — den svagaste delen. Nu är visserligen sagdt af utskottet, att äfven om all melass användes till bränvinsbränning, skulle icke mer än ungefär en tredjedel af hela bränvinstillverkningen eller 10 millioner liter kunna deraf produceras. Ja, men en så stor tillverkning skulle helt visst inverka högst menligt på bränvinsbränningen af potatis. Det synes mig vara mycket billigt, att en utredning af denna fråga sker, och jag ber för min del att få instämma i herr af Buréns yrkande.

Herr Dickson: Såväl utskottet som talaren på jönköpingsbänken hafva till fullo visat, att faran för melassbränvinet icke har den omfattning, som åtskilliga anse. Det är ådagalagdt, att en betydlig del af den quantitet melass, som årligen produceras, åtgår till kreatursfoder, och det är icke mycket sannolikhet för, att melassbränvinet skall i vanliga fall kunna täfla med potatisbränvinet, då det förra har en sämre smak än det senare. Möjligt är, att denna smak genom någon ytterligare procedur kan borttagas, men i sådant fall kommer alltid tillverkningskostnaden att ökas.

Beträffande sjelfva saken, synes mig ytterligt betänkligt att inlåta sig på en väg, der det gäller att skydda den ena provinsen mot den andra, den ena näringen mot den andra, att förbjuda en näringsidkare att producera sin vara af det inhemska råämne, han eger. Detta är ock erkändt af de två talare, som intagit en annan ståndpunkt än jag, ehuru de åberopat det skydd, som hvitbetsproduktionen eger. Denna är visserligen en högt privilegierad näring, och det skydd, hvitbetorna hafva, motsvarar ungefär halfva varuvärdet. Men bränvinet är en mycket bättre skyddad vara. Skilnaden mellan tullen och tillverkningsafgiften därför torde ut-

Om höjning af tillverknings- skatten för melassbränvin m. m. (Forts.)

göra ungefär dubbla det pris, till hvilket varan utomlands kan köpas. Jag tror också, att det vore ganska betänkligt att beskatta bränvinet olika, om det tillverkas af potatis och om det tillverkas af melass. Jag kan svårligen tänka mig, huru det skall reda sig, när bränvinet denatureras och afgiften skall restitueras. Sant är visserligen, att saken låter sig göra, om melassen får användning sålunda, att det deraf tillverkade bränvinet genast denatureras. — Men har så icke skett, synes mig saken olöslig. Det är icke möjligt, att gifva restitution med samma belopp för potatisbränvin som för melassbränvin, då skatten är olika. Ty restitutionen skall naturligtvis rätta sig efter skatten. När man således skall gifva olika restitutionsbelopp för olika varor, gäller att bedöma om varan är af ena eller andra slaget. Det kan ju vara, att melassbränvinet smakar sämre och således derpå kan kännas igen. Men vet man, om icke möjligt är att genom någon särskild procedur gifva potatisbränvin en sådan smak, som vore vilseledande? På grund af de principiella betänkligheter, som uttalats, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Grefve Hamilton: Oaktadt tillräckligt synes mig hafva ytt-rats till fördel för herr af Buréns förslag, kan jag likväl icke underlåta att framhålla frågans vikt och den stora fara, som skulle hota en del af vårt jordbruk, derest tillverkning af bränvin af melass toge en större fart. Jag vill först vända mig till den siste ärade talaren med några siffror. Jag har icke haft annat att tillgå än den officiella statistiken jemte några uppgifter, som en fackman välvilligt ställt till mitt förfogande. Häraf framgår, att under tillverkningsåret 1893—1894, d. v. s. året räknadt från oktober till oktober, tillverkades vid s. k. icke jästfabrikerna i vårt land cirka 30 millioner liter bränvin, att råvaran uppgick i värde till omkring 4 millioner kronor, deraf potatisen utgjorde $\frac{5}{8}$ delar, motsvarande $2\frac{1}{2}$ millioner kronor, att materialkostnaden för en liter bränvin utgjorde 13 å 15 ore, att i landet produceras tillräckligt melass för att deraf tillverka 8 å 9 millioner liter, att materialkostnaden för tillverkningen af melassbränvin uppgår till endast 6 å 7 öre per liter, att värdet å affallet vid potatisbränning kan beräknas till cirka ett öre per liter, och att man i närvarande stund kommit derhän, att kunna tillverka melassbränvin af lika god kvalitet som potatisbränvin. Då af dessa siffror framgår, att materialkostnaden för melassbränvin uppgår till endast hälften af kostnaden för potatisbränvin, och att inom vårt land finnes tillräcklig myckenhet melass för att ersätta ungefär hälften af den mängd potatis, som användes till bränvin, synes mig potatisodlingen vara skäligen hotad.

Jag behöfver icke framhålla de stora ekonomiska svårigheter, som skulle drabba de landtbrukare, hvilka på grund af sin jords sämre beskaffenhet äro för sin utkomst uteslutande hänvisade till potatisodling, derest denna odling skulle förminsкас eller måhända till större del upphöra, ty dessa svårigheter äro i ögonen fallande och för öfrigt äfven redan i dag framhållna. — Sant är, att un-

dantagslagstiftningar äro förkastliga, men ett undantag härutinnan får väl göras och har hittills gjorts beträffande bränvin. Icke heller förefaller mig en undantagslagstiftning vara farlig, då den, såsom ifrågavarande äfven har till ändamål att hindra ett prisfall å bränvin. Sant är också, att en lagstiftning i den af motionärerna angifna rigtning kommer att orättvist drabba sockerindustrien derigenom, att densamma blir förhindrad på förmånligaste sätt tillgodogöra sig melassen. För melassen finnes emellertid redan afsättning, derest priset icke ställer sig för högt, enär den är ett utmärkt foderämne och sockerindustrien får väl under sådana förhållanden finna sig i, att offra det högre priset till fördel för landtbruket och ladugårdsskötseln i allmänhet. Konungens befallningshafvande i Kristianstads län har angifvit en rigtning för frågans lösning, nemligen att allt melassbränvin borde denatureras. Derigenom förmenar man, att denaturerad bränvin skulle komma att stå så lågt i pris, att detsamma för vissa ändamål skulle kunna täfla med fotogen och petroleum. Jag skall icke tillåta mig att framställa något förslag till frågans lösning och ej heller göra något yrkande, i synnerhet som jag vet, att regeringens uppmärksamhet blifvit fäst å densamma genom en petition till Kongl. Maj:t.

(Om höjning af tillverkningskatten för melassbränvin m. m. (Forts.))

Herr Söderberg: Ett skrifvelseförslag i den rigtning, som reservationen innehåller, anser jag vore både det enda och det rätta, hvilket Riksdagen bör besluta. Ett är då bestämdt säkert — att melassbränningen ovilkorligen kommer att inkräkta på den nuvarande bränvinsbränningen och liksom på jordbruket i allmänhet och i synnerhet på potatisodlingen.

Då äfven jag undertecknat herr af Buréns reservation, har jag velat nämna detta såsom skäl, hvarför jag gjort det och får alltså yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till herr af Buréns förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr af Burén, att, med afslag å utskottets hemställan, Riksdagen ville i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t begära en utredning uti det af motionärerna angifna afseendet, och att Kongl. Maj:t till nästa riksdag ville inkomma med de förslag, hvartill en sådan utredning kunde föranleda.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande af herr af Buréns förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande n:o 12, röstar

Ja;

Om höjning af
tillverknings-
skatten för me-
lassbränvin
m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och antages herr af Buréns under öfverläggningen väckta förslag, att Riksdagen i underdånig skrivelse till Kongl. Maj:t begär en utredning uti det af motionärerna angifna afseendet, och att Kongl. Maj:t till *nästa* Riksdag ville inkomma med de förslag, hvartill en sådan utredning kan föranleda.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—59;

Nej—51.

Om upphäf-
vande af
rättigheten att
på nederlag
upplägga
spanmål.

Föredrogs å nyo bevillningsutskottets den 6 och 7 innevarande mars bordlagda betänkande n:o 10, i anledning af väckt motion om afskaffande af rättigheten att på nederlag upplägga spanmål.

Herr Bohnstedt: Då jag i år åter upptagit min motion i ämnet från förra året, har detta skett därför, att jag anser denna fråga vara af synnerlig stor betydelse för frågan om ett bättre och för jordbruket lyckligare ordnande af vår spanmålshandel, hvilken nu nästan uteslutande ligger i händerna på herrar importörer och är beroende på, huru mycket de behaga importera. Om t. ex. en landtbrukare vill sälja sin råg och i det ändamålet vänder sig till en spanmålshandlare får han *nu* vanligen det svaret: "importörernas pris är så och så mycket, om herrn vill sälja till en krona under detta, så kunna vi möjligen köpa, men lagren äro så stora, att vi helst sågo, att ni dröjer någon månad, ty då kanske prisen blifva bättre". Kommer landtbrukaren igen om någon månad, får han vanligen äfven då samma svar. Det synes mig därför vara alldeles nödvändigt, att en ändring sker i de nuvarande förhållandena, ty den missproportion som för närvarande råder emellan spanmålstullen och mjöltullen, till följd hvaraf qvarnegarne sättas i stånd att med stor förtjenst lefva uteslutande på utländsk spanmål, gör att de deraf importera allt mer och mer och mycket mer, än som behöfves. Jag vågar till herrarne hemställa, huru det kommer att blifva, när till följd häraf produktionen af brödsäd inom landet allt mer omöjliggöres genom den stora utländska konkurrensen och den öfverdrifna importen. Här i kammaren finnas tillräckligt många landtbrukare att bedöma den saken, hvarföre jag ej derom behöfver yttra mig.

För min del håller jag före, att nederlagsrättens borttagande

skulle verka åtminstone i någon mån hämmande på den öfverflödiga importen.

Jag skall nu öfvergå till att något granska utskottets motivering.

Utskottet säger till en början, att nederlagsrätten är nödvändig, därför att "så länge landets produktion af brödsäd icke på långt när motsvarar konsumtionen, det är en nödvändighet att spannmål utifrån införes i stor myckenhet". Ja, det hade varit mycket bra, om utskottet visat, huru stort ungefärliga behovet af brödsäd är, ty såsom det nu är, sker importen helt och hållet på måfå. Hvad vi, mina herrar, behöfva importera, det är, synes mig, någon som vill äta vår svenska spanmål, ty här har man numera nästan glömt bort den konsten och glömmen den mer och mer för hvar dag. Jag skall be att härpå få anföra ett belysande exempel. Jag var 1894 i december i Göteborg och besökte då fattighuset derstädes, hvilket, såsom herrarne veta, är en stor och präktig anstalt, der allting är mycket väl ordnad. När jag kom in i anstaltens bageri, frågade jag föreståndaren, om man der använde svensk eller utländsk råvara. Det året hade vi här i Sverige, vill jag påminna, en särdeles utmärkt höstsäd. Emellertid fick jag på min fråga till svar: det kan icke komma i fråga att använda någon svensk spanmål, utan endast utländsk; den svenska duger icke. När nu icke ens fattighjonerna i Göteborg vilja äta svensk spanmål, tror någon af eder, mina herrar, att någon annan i den staden gjort det på flera år? Samma förhållande är det nog i Stockholm. Der finnas så många stora qvarnar, som förmala utländsk spanmål, och hvad skulle de göra med allt mjölet, om icke Stockholmarne åto upp en stor del af det? Förhållandet är nog också enahanda i öfriga större sjöstäder, der det finnes stora qvarnar. Det är verkligen så, att den svenska spanmålen icke gouteras i de större städerna, och förhållandet börjar i det närmaste blifva detsamma äfven i provinsstäderna. Om jag t. ex. går till min egen residensstad, Örebro, så förmaldes der förr nästan enbart länets produktion af spanmål, men på sista åren har man kommit under fund med att det är bättre att importera utländsk spanmål, hvarigenom äfven *der* den utländska spanmålen vunnit terräng. Nu är det äfven så lyckligt, att Örebro fått rättigheter såsom stapelstad med nederlagsrätt. Qvarnarne komma antagligen hädanefter hufvudsakligen att matas med utländsk vara, och så väl Örebroarne som Örebro bergslag komma ganska säkert här efter icke att smaka mycket af den svenska spanmålen. Resultatet blir, att landbrukaren är snart den ende, som äter svensk spanmål. Hvilken afkastning får han då af sin produktion?

Utskottet säger vidare, att nederlagsrätten behöfves för att skydda importören för förlust, om han råkat taga in för mycket spanmål. Utskottet säger i detta hänseende: "Då en större import egt rum än hvad behovet sedermera visat sig hafva kräft, måste det såväl för importörerna som för spanmålsproducenterna inom landet vara till fördel, att det öfver behovet befintliga öfverskottet kan utan allt för stor förlust för importörerna åter utföras,

Om upphäfvande af rättigheten att på nederlag upplägga spanmål.
(Forts.)

*Om upphäf-
vande af
rättigheten att
på nederlag
upplägga
spanmål.
(Forts.)*

hvilket väl kan ske med den spanmål, som blifvit upplagd på nederlag, men icke med den redan förtullade varan, enär importören, om denna åter utföres ur riket, förutom kostnaderna för uppläggnings och magasinering m. m., jemväl går miste om det erlagda tullbeloppet." Nederlagen skola således finnas för att importörerna skola oafsedt behöfvet få taga in så mycket de behaga och ej lida någon förlust, om de vilja åter exportera något af sitt öfverflöd. Jag tror dock, att utskottets majoritet glömt att det finnes något, som heter transitoupplag, hvilket är afsett för dem, som vilja åter exportera införda varor. Nederlagsrätten synes mig derföre ej vara nödvändig blott för att skydda importörer, som på spekulation tagit in öfverflödiga kvantiteter af spanmål.

I motiveringen säger utskottet vidare, att nederlagsrätten behöfves för att skydda mot nöd och dyr tid i missväxtår, särskildt hvad beträffar de norra delarne af landet. Ja, skola vi lagstifta med hänsyn till tillfälligheter, så kan ju detta vara ett skäl för nederlagsrättens bibehållande. Men med sådana kommunikationer som nu finnas i landet, med jernvägar från Malmö till Gellivara och med alla våra provinser genomkorsade af jernvägar samt med ångbåtskommunikationerna så utvecklade, att man på två veckor kan få hit från Amerika och sprida öfver landet 100,000-tals tunnor hvete och införa sådana myckenheter till och med på kortare tid, om vi vilja äta råg, så anser jag verkligen, att vi icke behöfva nederlagsrätten för att förekomma dyr tid.

Men, säger utskottet härefter, nederlagsrätten är nödvändig för att förekomma, att de svenska köpmännen upplägga förråd i Danmark och Norge. Ja, förra året var det Köpenhamns frihamn och frilager, som skulle göra så stor förtjenst, om nederlagsrätten togs bort, men härom har utskottet icke sagt ett ord i år. Utskottet har antagligen funnit, att det blefve för dyrt att intaga och upplägga spanmål i frihamnen, eller å frilager då utgifterna der äro ganska stora. Nu skulle köpmän i stället hyra magasin i Danmark eller Norge för att der lägga upp spanmål, men jag tror att den, som en gång gjort försök dermed, icke gör om det en gång till, ty skall han hyra sådant magasin och lossa och lägga upp spanmål deri och sedan transporterera varan öfver till Sverige och lossa den återigen, så blir detta mycket dyrare, än om han med detsamma betalt tullafgiften och lossat varan i svensk hamn.

Jag skall icke vidare yttra mig om utskottets motivering. Jag anser den vara så pass svag, att jag icke tror att någon i denua kammare skall känna sig pågad att försvara utskottets förslag på en sådan motivering. Men innan jag slutar, skall jag bedja att få till Första Kammarens herrar ledamöter i bevillningsutskottet framföra min vördsamma tacksambhet för den välvilja, hvarmed de behandlat min motion. Desse ledamöter hafva också uttalat sig för en skrifvelse till Kongl. Maj:t om borttagande af rätten att på nederlag upplägga spanmål, och faller lyckligtvis denna fråga inom Kongl. Maj:ts administrativa lagstiftningsmagt, hvarför Kongl. Maj:t eger att ensam deri besluta och således, om han finner för godt, kan upphäfvu nu gällande bestämmelse.

Jag yrkar afslag på utskottets förslag och bifall till reservationen.

Herr Almgren, Oscar: Jag skall be att få med några ord taga bevillningsutskottets utlåtande i försvar.

Reservanterna yrka på borttagande af nederlagsrätten för spannmål, en rätt, som egt bestånd sedan 150 år, och under perioder, då man haft spannmålstullar såsom nu, visat sig både nödig och nyttig. Man vill nu afskaffa den. Men hvarför infördes på sin tid denna rätt? Jo, för att sätta svenske köpmän i stånd att med framgång täfla med köpmän i Tyskland och Holland, som då hade spannmålshandeln på Sverige i sin hand. Borttages nu denna nederlagsrätt för spannmål, är det icke då att befara en återgång till de missförhållanden, som man då ville afskaffa? Jo, helt säkert komme en återgång att ske, om också under andra former än förr! Nu komme enligt mitt förmenande verkningarna af nederlagsrättens för spannmål borttagande visa sig deruti att antalet utländske agenter för spannmålshus, hufvudsakligen danska, komme att tilltaga i sjöstäderna, särskildt i södra Sverige, under det att antalet sjelfständiga svenska spannmålshandlare komme att aftaga. Men nu är förhållandet det att af våra svenska spannmålshandlare många icke blott importera utan samtidigt äfven exportera. De importera råg och hvete, men uppköpa korn och hafre för export. Denna deras dubbla egenskap gör att de kunna nedsätta sina omkostnader för varornas lagring och transport m. m. och därför äro i stånd att kunna erbjuda jordbrukaren högre pris för dennes hafre och korn än eljest skulle hafva varit fallet. Inskränker man nu deras verksamhet i ena fallet, minskar man deras förmåga i det andra, och icke vore det till den svenske jordbrukarens bästa och förmån om spannmålshandeln uteslutande eller åtminstone till största delen komme i händerna på utländska agenter och några få stora qvarnbolag. Det är i denna fråga som så ofta eljest att man glömmer den gamla satsen om "hvad man ser och hvad man icke ser". Reservanterna tro sig se idel fördelar för jordbrukets producenter, derigenom att nederlagsrätten borttages. Då skulle, antaga de, konkurrensen med den utländska spannmålen försvinna. Men de se icke de stora olägenheter, som uppkomme äfven för dem genom de rubbningar, som deraf skulle ske i våra hittills varande handelsförhållanden. Dylika rubbningar verka icke blott på ett håll, utan göra sig kännbara äfven för producenterna.

Men nu är det märkvärdiga med nederlagsrätten för spannmål, att den verkar till förmån icke blott för konsumenterna, utan äfven för producenterna. Den är en regulator på allt för häftiga svängningar både uppåt och nedåt. Härför gäfvos bevis vid förra riksdagen och jag kan vidare hänvisa till bevillningsutskottets betänkande, som derfor lemnat fullgoda skäl.

Men vidare ber jag få påpeka den stora betydelsen som nederlagsrätten har i missväxtår, och man får ju icke taga för gifvet, att vårt land för framtiden varder derifrån befriadt. Särskildt för Norrland har nederlagsrätten i missväxtår stor betydelse, hvilket äfven framhålles i bevillningsutskottets utlåtande.

Om upphäfvande af rättigheten att på nederlag upplägga spannmål.
(Forts.)

Om upplägg-
vande af
rättigheten att
på nederlag
upplägga
spannmal.
(Forts.)

Reservanterna säga, att denna rätt bidrager att nedtrycka spannmålsprisen i landet, men jag frågar, om det icke skall trycka mindre på prisen att vid import af spannmålslaster hafva rätt att upplägga dem på nederlag och derifrån i små portioner i mån af marknads behof uttaga och förtulla spanmälen och om prisen visa tendens att allt för mycket nedgå, ha frihet att dirigera återstoden till annan plats, än om man, såsom följden blir, om man borttager denna rätt, måste på en gång förtulla hela laster, hvilka då ohjelpigen trycka på den inhemska marknaden.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Rettig*.

Herr Olsson: Jag ber om ursäkt att jag vid denna sena timme begär ordet för att yttra mig i en fråga, om hvilken det kanske vore öfverflödigt att tala, och detta af två skäl. Det ena är det, att den redan är afgjord i Andra Kammaren, och det andra, att samtliga herrar ledamöter från Första Kammaren i bevillningsutskottet reserverat sig mot utskottets hemställan. Men då frågan är af den beskaffenhet, att jag tror, att man, genom att närmare känna till den, får en helt annan föreställning om verkningarna af nederlagsrätten, än då man ytligt betraktar den, har jag ansett mig icke böra underlåta att här söka belysa den.

Den förste ärade talaren sade, att det vore svårt finna köpare af svensk spannmål på grund af den uppgifna tillvaron af så stora lager, att för den inhemska varan icke kunde betalas högre pris än 1 krona mindre än för den utländska. Ett sådant skäl borde dock icke kunna åberopas, ty om också köparen angifver ett dylikt, kan väl dock icke lagstiftaren därpå bygga sina beslut.

Ett andra skäl, som han anförde, var, att nederlagsrätten skulle försvåra försäljningen och nedsätta priset för inländsk spannmål. Enligt mitt förmenande är förhållandet ett motsatt. Man behöfver icke vända sig till någon arbetare i Göteborg för att få det svaret, att han, då han köper mjöl, vill hafva sådant, som åtminstone delvis består af utländsk spannmål, och som därför är det bästa och kraftigaste. Ett sådant svar lemnar säkerligen hvarje köpare, hvilket också efter min uppfattning är alldeles riktigt. Det vore också mycket oklokt af köparen, om han icke skaffade sig en blandning. Förhållandet är nemligen, att man, för erhållande af det bästa mjölet, vid en qvarn icke kan använda ensamt svensk spannmål. Det skulle vara det största tryck på den svenska spannmålsförsäljningen och på den svenska spannmålsens pris, om icke den utländska spanmälen funnes till blandning. Genom att blanda det mindre väl bergade svenska hvetet och den mindre väl bergade svenska rågen med den torra säden från Australien, södra Ryssland eller södra Amerika, kan den svenska spanmälen betalas ända till 10, 15 å 20 procent högre, än om man saknade den utländska spanmälen till blandning. Detta är ett så faktiskt förhållande, att hvar och en sakkunnig person måste erkänna det. Jag vet väl, att jag nu mötes af det

svaret, att det beror på, huru den svenska spanmålen bergats. Ja, det är sant. Användbarheten beror i väsentlig mån på, huru bergningen skett, och hvad jag talat om är mindre väl bergad råg och mindre väl bergadt hvete af inhemsk produktion. Men låt oss taga den bäst bergade vara, så vågar jag dock uttala, att äfven sådan vara kan betalas högre, om den vid förmalningen blandats med den kraftigare och torrare utländska spanmålen; ty jag ber att få säga, hvad kanske icke alla känna till, att då man vill bedöma beskaffenheten af flormjöl af hvete eller rågsigt af råg, så fordrar man icke blott, att mjölet är hvitt, utan man vill också, att det skall i träget, der det förvandlas till deg, och i ugnen, der degen förvandlas till bröd, lemna så stor afkastning som möjligt. Och jag kan försäkra herrarne, att den afkastningen icke kan ernås på annat sätt än genom uppblandning af den svenska spanmålen med en torrare och kraftigare spanmålsort, än den svenska jorden kan åstadkomma, huru väl den än skötes. Spanmålens beskaffenhet beror för öfrigt icke blott af jordens beskaffenhet och skötsel, utan äfven i väsentlig mån af väderleken, af solvärmen, och således af klimatiska förhållanden. Jag vågar förmoda, att hvar och en sakkunnig skall hysa samma uppfattning. Kan vid förmalningen blandning ske, betalar sig den svenska spanmålen högre än utan sådan blandning, hvartill kommer den omständigheten, att mjöl, som icke består af sådan blandning, icke kan konkurrera med det torrare och kraftigare utländska mjölet. Denna omständighet torde vara en ganska vigtig sak för landet.

(Om upphäfvande af rättigheten att på nederlag upplägga spanmål.
(Forts.)

Nu säger man, att lagren af spanmål skulle till följd af nederlagsrätten vara så stora och medföra så stora besparingar. Jag ber att i afseende härå få fästa uppmärksamheten äfven på en annan alldeles faktisk omständighet. Nederlagskostnaden utgör en procent af det belopp, hvartill tullafgiften för godset uppgår, och denna procent skall betalas genast vid lossningen. Men jag vill antaga, att utbetalningen af tullen uppskjutes under loppet af sex månader. — Det är nemligen endast i högst enstaka fall, som spanmålen kan ligga längre å nederlag, dels därför att magasinsrummen äro dyra, och dels därför att skötseln af spanmålen spelar en stor roll, och vidare måste hänsyn tagas dertill, att räntebeloppet, som förloras, blir för stort, om spanmålen kvarligga längre än sex månader, hvarjemte slutligen afseende kanske måste fästas vid den omständigheten, att hvarje tillverkning af mjöl af utländsk spanmål inom landet icke kan uppskjutas för länge, utan att dervid måste tagas hänsyn till de nya skördar, som årligen för att icke säga månatligen inhöstas i de olika spanmålsproducerande länderna. — Men jag återgår till mitt antagande! Om nu, såsom jag nämnde, nederlagsafgiften är en procent af tullbeloppet, och spanmålspartiet kvarligga å nederlag sex månader, så skulle jag alltså inbespara sex månaders ränta å tullbeloppet eller två procent, minskadt med nederlagsafgiften en procent, således en procent. Jag frågar då, om det kan bidra till större eller mindre spekulation, att jag kan spara en procent af den

*Om upplöf-
vande af
rättigheten att
på nederlag
upplägga
spannål.
(Forts.)*

tull, jag har att betala för spanmålen? Finnes verkligen benägenhet att spekulera, så finnas så många andra sätt därför, att det nämnda vore det enfaldigaste. Det finnes börser i Berlin, Amsterdäm, Bryssel, New-York och flera andra platser, der tillfälle att spekulera i spannål lemnas vida billigare än genom att lägga spannål å nederlag. Härmed vill jag likväl icke hafva tillrädt någon att spekulera i spannål på börserna, ty jag tror, att den, som så gör, skall vinna en ganska nedslående erfarenhet, men hvad jag velat säga är det, att nederlagsrättens begagnande icke är ett bevis på att man derigenom sättes i tillfälle att lättare spekulera.

Men härtill kommer också en annan sak. Naturkrafterna betyda mycket, och de betyda icke minst, när det är fråga om det menskliga uppehållet och de olika ländernas utveckling och ekonomiska framgångar. Naturkrafterna hafva ofta besegrat stora härar och stora fältherresnillen, och dessa naturkrafter måste hvarje förnuftig institution och hvarje omtänksam lagstiftare taga i beräkning, särskildt med hänsyn till eventuella politiska förvecklingar. Hade man i Paris under det fransk-tyska kriget haft ett tjugotal spannålmagasin fyllda, hvad skulle dessa icke hafva varit värda? Skulle någon olycka hända landet, hvad betyder det icke att hafva brödföda att taga till, som menniskan måste hafva? Och hvad jag fäster synnerlig uppmärksamhet vid är, att i det frihandelsvänliga England regeringen tvungits att taga i öfvervägande frågan om byggande af spannålmagasin för att der upplägga ett års hvetekonsumention för den engelska nationen. Och hvarför? Jo, därför att man skall hafva ett lager att tillgå, om någon krigsolycka skulle försvåra importen! Veten herrarne, huru mycket som skulle behövas för att den engelska nationens behof af hvetet för ett år skulle blifva tillgodosedt? Jo, den engelska importen är 50 millioner decitons hvetet, och dertill skulle fordras 250 å 300 magasin, som skulle stå fyllda för den engelska nationen i händelse af krigsolycka. Huruvida England kommer att göra detta, derom kan jag icke yttra mig. Men att en sådan eventualitet tagits under ompröfning, är säkert. Om vi kunde här i vårt skröpliga land, med våra skröpliga resurser och med vårt skröpliga jordbruk och små penningtillgångar hafva ett eller annat nederlagsmagasin fyllt och stående under tullens eller krigsdepartementets eller i allt fall statens kontroll, skulle detta medföra någon olägenhet för vårt jordbruk eller deraf uppstå fara för landet i dess helhet? Jag kan med bästa vilja icke fatta det.

Härom kunde nu vara mycket att ännu säga. Men jag skall icke längre upptaga tiden. Jag har ansett mig pligtig, på grund af den kännedom, jag eger om handeln med spannål i allmänhet och äfven i ganska speciella fall samt med afseende fäst på den erfarenhet, man gjort i andra länder, att här uttala, att jag tror det vara mycket oklokt handladt att taga bort denna rätt, och detta särskildt för jordbruket, särskildt för industrin och särskildt jemväl för det svenska folket, såsom ett fritt, sjelfständigt folk, som både vill och kan försvara sig. Det är nog bra att hafva

fästningar, väl späckade med kanoner, och äfven pansarbåtar och skjutvapen, men brödfödan är lika vigtig att ega, och låtom oss se till, att vi icke begå något misstag, som medför någon rubbning i vårt lands sjelfständighet och frihet!

Jag har icke något yrkande att göra; jag har blott velat uttala detta.

Om upphäfvande af rättigheten att på nederlag upplägga spannmål.
(Forts.)

Herr Philipson: Den skada och den olägenhet, som ganska ofta drabbar vårt lands sädesproducerande jordbrukare till följd deraf, att stora partier importerad spannmål befinnas upplagda på nederlag, har den förste talaren tydligt påvisat, och jag skall icke vid denna sena timme drista mig upptaga herrarnes tid med att anföra några ytterligare bevis i samma riktning, utan ber jag endast att få konstatera, att min erfarenhet från en ort, der en ganska stor spannmålsimport råder, har lärt mig kunna intyga, att hans uttalanden varit fullt rigtiga.

Då nederlagsrätten för mer än 150 år sedan i vårt land infördes, voro, såsom herrarne väl kunna tänka sig, våra samfärdselsförhållanden helt olika mot de nuvarande. I detta ångans och elektricitetens tidevarf äro förhållandena dess bättre sådana, att denna institution, som med hänsyn till kommunikationsväsendets dåvarande beskaffenhet kunde anses vara berättigad och önskelig på den tidpunkt, när den kom till stånd, deremot nu, då samfärdselsmedlen blifvit så ökade, att man på lika många dagar, som förr dertill erfordrades veckor, kan rekvirera och införskaffa varor från utlandet, icke längre behöfves för att kunna göra den nytta eller fylla det behof, som dermed från början varit afsedd. Då nederlagsrätten i vårt land infördes, antager jag, att meningen dermed var att underlätta och understödja importen af allahanda varor, deribland äfven spannmål, och det är ju allmänt insedt, att, om man underlättar och understödjer importen, man derigenom också ökar storleken af densamma. Nu har emellertid på senare åren med fullt fog framhållits det stora betryck, under hvilket vårt lands jordbruk lider, och såsom en af hufvudorsakerna härtill tydligen påvisats det sorgliga förhållande, att jordbrukaren icke kan odla brödsäd utan att oftast derpå göra förlust och att han i många fall har svårigheter att verkställa försäljning af den brödsäd, han odlat, så att den till sist ej så sällan måste användas ej till meniskoföda, utan till foder åt kreaturen. Enligt mitt förmenande beror detta uteslutande på konkurrensen med från utlandet införd spannmål, och den svåraste konkurrenten till den sädesproducerande jordbrukaren är ovilkorligen importören, främst den, som i spekulativt syfte hit inför spannmål och upplägger den på nederlag. Tullar hafva nu visserligen blifvit åsatta spannmålen och gång efter annan höjda, men meningen med dessa tullar var, såsom herrarne väl känna, icke att skaffa statsverket ökade inkomster af eller genom importen, tvärt om äro de afsedda att till skydd för jordbruket söka minska importen af utländsk spannmål. För att bättre vinna detta mål, har man också, såsom sagdt, för ej lång tid sedan höjt tullsatserna, men man har icke tillika undanröjt de

Om upphäfvande af rättigheten att på nederlag upplägga spannmål.
(Forts.)

lättnader, importören åtnjuter derigenom, att han kan införa varan icke allenast då behof deraf förefinnes, utan ofta på spekulation och i afsigt att låta den ligga på nederlag, i förhoppning att sedermera vid en eventuell tull- eller prisförhöjning kunna sälja den med god förtjenst, väl vetande, att han vid begagnande af nederlagsrätten slipper att vid varans införande genast erlägga den stadgade tullafgiften. Med en tullsats af 3 kronor 70 öre per 100 kilogram spelar det icke så liten roll eller är det ej af så alldeles liten betydelse för en person, som på spekulation inför t. ex. 1000 tons spannmål, huruvida han skall genast erlägga de 37,000 kronor, hvartill tullen uppgår, eller om han för hela beloppet får åtnjuta en räntefri kredit, hvars längd inom gränsen af 5 år beror uteslutande på honom sjelf. Sant är visserligen, att en afgift skall erläggas för rätten att upplägga varor på nederlag, men jag tror, att den siste talaren misstog sig, då han sade, att denna afgift uppgår till en procent. Enligt mitt förmenande är den endast en half procent.

Om man nu fortfar att på detta sätt underlätta och understödja importen af utländsk spannmål, och synnerligen den i spekulationssyfte, och således fortfarande hjälper jordbrukets svåraste konkurrent, synes det mig, att man icke tillgodoser jordbrukets intressen, utan handlar alldeles tvärt deremot. Jag ber att härvid till stöd för mitt uttalande få påpeka, att, såsom statistiken också visar, nederlagsrätten i allmänhet icke så starkt begagnas af dem, hvilka egentligen införa spannmål för att genast förmåla den, utan att de, som mest begagna sig af nederlagsrätten, äro dessa spekulanter, hvilkas åtgöranden vålla, att för den svenska spannmålen ej erhålles det pris, man derför skulle erhållit, om ej upplagen af utländsk spannmål på nederlaget funnits, och hvilka upplag jemväl mången gång hindra försäljningen deraf. Den statistik, utskottet anført, visar, att under de sex sista åren i medeltal 26 $\frac{1}{3}$ % eller ej mer än ungefär $\frac{1}{4}$ af all spannmål, som hit införts, varit upplagd på nederlag, men det är denna fjerdedel af importen, som ej säljas bestämmer priset och som vållar de mesta svårigheterna för våra jordbrukare och åstadkommer, att de, när de sakna medel att kunna hålla på sin spannmål, måst sälja den till lågt pris och sålunda vid en prisstegring deraf icke få den fördel, de eljest skulle hafva.

När vid 1895 års riksdag förslag framkom om höjning af spannmåls- och mjöltullen, var det mer än en, som hyste betänkligheter derom, att den föreslagna proportionen: 3 kronor 70 öre för omalen och 6 kr. 50 öre för malen spannmål icke skulle vara den rätta, utan att proportionen borde vara en annan. Särskildt hade qvarnindustriens män förut både i tal och skrift ganska noga framhållit, att deras industri icke kunde gå framåt, utan skulle lida svår skada med en så ringa marginal i tullafgiften mellan spannmål och mjöl och att den föreslagna proportionen vore oriktig och för dem förlustbringande. För min del tror jag, att hvad man i detta afseende så starkt då framhöll äfven vållade, att, när förslaget om nederlagsrättens upphörande i föl förekom, mången

tvekade att gifva sin röst åt det förslaget, emedan man insåg, att nederlagsrättens borttagande skulle drabba qvarnindustrien, och fruktade, att den genom Riksdagens beslut förut bestämda proportionen mellan de båda tullsatserna redan skulle vara för densamma ogynsam. Erfarenheten sedan i fjol har emellertid visat, att denna farhåga varit grundlös. I stället för klagomål från qvarnindustriens män hör man från dem uttalanden af belåtenhet; och de anse nu den nämnda marginalen vara tillräcklig. Min åsigt, som delas af många, är till och med, att denna marginal 3: 70—6: 50 är för stor. Jag frågar således, om det är skäl att med kändedom härom vidare bibehålla den ifrågavarande lättnaden, en lättnad, stor till förmån för den konkurrent, som för jordbruket är den svåraste.

Om upphäfvande af rättigheten att på nederlag upplägga spanmål.
(Forts.)

Man har här talat mycket om krig och örlog samt äfven åberopat exempel från England, men hvad som i England är förslaget, är något helt annat och kan ej jemföras med nederlagsrätten i vårt land. Der vill man väl lägga upp spanmål, men man ärnar icke sälja den och derigenom vålla, att prisen för producenterna nedsättas. Här deremot lägges spanmålen upp, icke för statens räkning, utan för importörernas, och blotta kändedomen om, att stora kvantiteter finnas å nederlag upplagda åstadkommer en nedtryckning af marknadsprisen å densamma.

Slutligen ber jag att få påpeka det stöd för reservanternas åsigt i denna fråga, som kan hemtas från det betänkande, som afgifvits af frilagers- och frihamnskomitén. Såsom bekant tillsattes denna komité år 1894 af Kongl. Maj:t för att utreda frågan, om frilagers- och frihamnsinstitutioner lämpligen borde införas i vårt land, samt i så fall afgifva förslag till lagstadganden i sådant syfte. Då denna komité i sitt betänkande, hvars innehåll nog flere af herrarne känna, förordar inrättandet af frilagersinstitutionen, gissar jag, att herrarne i likhet med mig torde hafva den uppfattningen, att komiténs majoritet icke var så särdeles värst protektionistiskt sinnad. Det oaktadt yttrade komitén i sitt betänkande följande, som jag skall be att få uppläsa:

“Beträffande de slag af varor, som skulle få på frilager intagas till uppläggning eller behandling, har med mycken skärpa invändts, att frilagren skulle kunna i stor omfattning begagnas till upplag af spanmål utöfver det verkliga behofvet och således kunna tjena till underlättande af spekulationer i denna vara, i synnerhet vid tider, då tullförhöjningar antoges vara förestående.

Utan uppgifvande af frilagerstanken kan man naturligtvis utsluta från frilager vissa varuslag, blott man icke går ända derhän att förbjuda intagning af sådana varor, hvilka kunna i större skala blifva föremål för den transitohandel och exportrörelse, i hvilkas framkallande och utveckling frilagrets väsentliga syfte måste ses. Hvad nu spanmål beträffar, drabbar den framställda anmärkningen derom äfven nederlagsinrättningen. Också hafva förslag varit framställda om förbud mot spanmåls läggande å nederlag. Utan att här ingå på de orsaker, som föranledt, att dessa förslag icke vunnit framgång, anser komitén anmärkningen, i hvad den afser frilager, förtjent af afseende, då i komiténs tanke intet giltigt skäl

*Om upphöf-
vande af
rättigheten att
på nederlag
upplägga
spannmål.
(Forts.)*

kräfter frilagers rätt för denna vara, medan åter ett medgifvande att anlita frilagren derfor skulle kunna minska afsättningstillfällena för den svenska spanmålen och nedtrycka prisen derå för våra jordbrukare äfvensom under vissa förhållanden bereda tillfälle till för statsverket förlustbringande spekulationsaffärer. Komitén har visserligen icke förbisett, att detsamma kan till en viss grad blifva förhållandet äfven genom användande af danska hamnar, der stora myckenheter spanmål kunna inemot tiden för en i Sverige beramad tullförhöjning samlas och i sista ögonblicket inkastas på den svenska marknaden. Från grannlandet lærer dock en sådan spekulatio*n* icke kunna bedrivas i samma omfattning och med samma lätthet som från ett inom riket befintligt frilager, och af den omständighet, att den icke kan helt och hållet förebyggas, följer ej, att icke den svenske lagstiftaren bör söka, såvidt han har att råda, förekomma, att genom en svensk institution landets jordbruksnäring må kunna tillskyndas skada. Komitén har alltså i sitt förslag från rätt till intagning å frilager undantagit spanmål, omalen och malen, alla slag. Naturligen är det utländsk spanmål, som häraf företrädesvis träffas. Att å frilager upplägga svensk spanmål lærer icke kunna ifrågakomma, om icke möjligen någon skulle vilja förvara säd på sitt frilagersmagasin i afvaktan på lägligt tillfälle till utförsel. Men ehuru häremot intet vore att i och för sig erinra, har komitén för kontrollens underlättande gjort förbudet tillämpligt å all spanmål.“

Då frilagerskomitén sålunda uttalat sig i det syfte, att spanmål icke borde få uppläggas på frilager, och då frilager endast är en särskild art af nederlag, om hvilken i detta förevarande afseende gäller precis detsamma som om nederlag, och hvars verkan ej heller kan blifva någon annan, så synes det mig, att den af frilagerskomitén uttalade mening, som jag här anført, utgör ett godt stöd för herr Bohnstedts motion och den reservation, jag i utskottet biträdt och till hvilken jag nu anhåller att få yrka bifall.

Herr Rettig: Då denna fråga sistlidne riksdag förekom, uppträdde äfven jag mot den motion, som då förelåg i enahanda syfte som den nu förevarande; och jag trodde, att jag nu icke hade behöft mer än instämma i herr Almgrens yttrande. Jag har emellertid genom herr Philipsons yttrande nödgats taga till ordet, då jag tillhört frilagers- och frihamnskomitén, hvars betänkande jag anser mig tvungen att försvara. Frilagers- och frihamnskomitén hade naturligtvis helst önskat, att den kunnat tillstyrka rätt att äfven inom frilager upplägga spanmål, men då man tänkt sig, att nederlagsrätt för spanmål allt fortfarande skulle finnas, ansåg man icke rätten till upplag af spanmål inom frilager behöfzig, och då man visste, att så många vore motståndare till frilagersinstitutionen, ville man göra denna institution för dem behagligare genom att icke medgifva upplagsrätt för spanmål. Då man hade nederlagsrätt för spanmål, kunde man göra så, men hade man icke haft

denna, skulle man nog tänkt sig att medgifva rätt till uppläggnings af spanmål å frilager.

Jag ber att få tillägga, att, då frilagers- och frihamnskomiténs betänkande blifvit remitteradt till olika handels- och sjöfartsnämnder, Stockholms handels- och sjöfartsnämnd förklarar, att å frilager borde inrymmas rätt till uppläggning af spanmål, och äfven från andra orter har samma yrkande gjorts. Det var emellertid, som jag antydt, ett politiskt drag af komitén att utesluta upplagsrätt för spanmål å frilager.

Medan jag har ordet, vill jag bemöta ett yttrande af herr Bohnstedt. Han förklarade, att om nederlagsrätten för spanmål upphäfdes, skulle man äfven upphäfva konkurrensen mellan utländsk och inländsk spanmål. Det vore emellertid blott att förflytta den till de förmögnare handelshusen, som hafva tillgång på kapital, då dessa skulle kunna monopolisera handeln, medan de små, som icke hafva tillräckligt med kapital, blefve uteslutna.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jemlikt de yrkanden, som derunder framstälts, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande betänkande hemställt samt vidare derpå, att kammaren skulle, med afslag å utskottets hemställan, bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande n:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår kammaren utskottets hemställan och bifaller den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—37;

Nej—57.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 6 och 7 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 31, i anledning af väckt motion

Om upphäfvande af rättigheten att på nederlag upplägga spanmål.
(Forts.)

om ändrad lydelse af 15 kap. 2 § rättegångsbalken, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts nedannämnda, denna dag aflemnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, lag angående ändrad lydelse af 3, 58 och 69 §§ i stadgan om skiftesverket i riket den 9 november 1866, lag om ändrad lydelse af 6 § i förordningen angående lagfart å fång till fast egendom den 16 juni 1875 och lag om ändrad lydelse af 58 § i förordningen angående inteckning i fast egendom den 16 juni 1875;

2:o) med förslag till lag om ändrad lydelse af §§ 2 och 5 i förordningen angående allmänt kyrkomöte den 16 november 1863; samt

3:o) med förslag till förordning angående köttbesigtningss- och slagttvång m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts under dagen aflemnade nådiga proposition till Riksdagen, angående anslag af allmänna medel till döfstumskoledistrikt, som till enskild undervisningsanstalt öfverlemnadt sinnesslött döfstunt barn.

Anmälde och bordlade statsutskottets memorial n:o 33, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens nionde hufvudtitel.

Justerades sex protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att statsutskottets under dagen bordlagda memorial n:o 33 skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 4,12 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 17 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2,³⁰ e. m.

Herr statsrådet *Wersäll* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående ändring i gällande bestämmelser i fråga om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket.

Justerades protokollet för den 10 i denna månad.

Anmäldes och bordlades:

statsutskottets memorial n:o 34, i anledning af remiss med öfverlemnande af uppgift å förändringar år 1895 i statsverkets inkomster och för dess räkning utarrenderade kronoegendomar m. m., och

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om tillägg till kongl. förordningen angående förbud för barn att nattetid idka försäljning m. m. den 10 juli 1891.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll af följande lydelse:

År 1896 den 16 mars sammanträdde kamrarnes valmän för att jemlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels fullmäktige i riksbanken efter herrar O. Jonsson och S. G. von Friesen, hvilka voro i tur att afgå, dels suppleanter för Riksdagens samtliga fullmäktige i riksbanken; och befunnos, efter valförrättningarnes slut, hafva blifvit till

fullmäktige återvalda:

riksdagsmannen Sixten Gabriel von Friesen med samtliga eller 48 röster,

riksdagsmannen Olof Jonsson i Hof med samtliga eller 48 röster;

Första Kammarens Prot. 1896. N:o 11.

samt till *suppleanter*, för tiden från valet till dess nytt val under år 1897 försiggått, jemväl återvalda:

öfverstelöjtnanten Oscar Waldemar Falkman med 48 röster,
grosshandlaren Hjalmar Horngren med 47 röster,
advokatfiskalen Karl Hjalmar Abraham Nehrman med 46 röster.

Lasse Jönsson.

Chr. Lundeberg.

Fr. von Strokirch.

A. P. Danielson.

År 1896 den 16 mars sammanträdde kamrarnes valmän för att jemlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels fullmäktige i riksgäldskontoret efter herrar J. Johansson och G. F. Östberg, hvilka voro i tur att afgå, dels suppleanter för Riksdagens samtliga fullmäktige i riksgäldskontoret, och befunnos, efter valförordningarnes slut, hafva blifvit till

fullmäktige återvalda:

riksdagsmannen Johan Johansson i Noraskog med 48 röster,
vice talmannen i Riksdagens Andra Kammare Gustaf Fredrik Östberg med 48 röster;

samt till *suppleanter*, utsedde för tiden från detta val till dess nytt val under år 1897 försiggått:

kamreraren Erik Wilhelm Lilliesköld med 48 röster,
riksdagsmannen Carl Nyström med 47 röster,
riksdagsmannen Reinhold Viktor Ramstedt med 46 röster.

Lasse Jönsson.

Chr. Lundeberg.

Fr. von Strokirch.

A. P. Danielson.

Dessa protokoll lades till handlingarna; och skulle Riksdagens kanslideputerade genom utdrag af protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarne ingifva förslag dels till förordnanden för de valde, dels till skrifvelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen, dels ock till den paragraf, som derom borde i riksdagsbeslutet intagas.

Vid föredragning af statsutskottets den 14 i denna månad bordlagda memorial n:o 33, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens nionde hufvudtitel, godkändes de i memorialet föreslagna voteringspropositioner.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den under sammanträdet aflemnade kongl. propositionen.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de ärenden, som under dagen bordlagts första gången, skulle uppföras främst å föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,44 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
